

An abstract painting featuring a dense field of tall, thin, dark green stalks with pointed leaves, reaching upwards. The background is a mix of light blue, green, and yellow, suggesting a sky or distant landscape. A small, dark bird is visible in the center, perched on one of the stalks. The overall style is impressionistic with visible brushstrokes.

AOKRIF

Irodalmi Folyóirat • 2024. tavasz
XVII. évfolyam 1. szám

Apokrif

”
túlexponálom fényed
fehérre moslak
”

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

Irodalmi folyóirat
megjelenik negyedévente
XVII. évfolyam, 1. szám
2024. tavasz

Főszerkesztő

Nyerges Gábor Ádám

Főszerkesztő-helyettes

Molnár A. Aliz (tördelés, címlap, Apokrif Online)

Szerkesztők

Kerber Balázs (vers)

Mizsur Dániel (próza)

Taródi Luca (próza)

Dénes Gergő (kritika, korrektúra)

Veress Dániel (kép)

Tamás Péter (műfordítás)

•

Szerkesztőség

1052 Budapest, Vitkovics Mihály u. 7. IV/1

Tel.: (1) 951 8518; (30) 876 1473

apokriflap@gmail.com

<http://www.apokrifonline.com>

Felelős kiadók

Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, Szófa Irodalom Bt.

Nyomda

Könyvpont Nyomda Kft.

Felelős vezető: Gembela Zsolt

A folyóirat emblémája Hlatki Dorottya munkája.

Copyright © 2024 Az Apokrif 2024/1. számának
szerzői és szerkesztői

Megjelenik 250 példányban; az egyes példány ára 500 Ft
ISSN 2060-3207

Szépirodalom

- 7** **Horváth Imre Olivér**
Protézis; Szabad vers
- 11** **Gerőcs Péter**
Bivalytánc
- 17** **Csató Anita**
Ősz
- 20** **Ádám Gergő**
Erjedés
- 29** **Schön Károly**
Az albatrosz; Kávétéjszín
- 32** **Pozsgai Anna Flóra**
Krumplimesék
- 39** **Szirmai Panni**
Fejtérkép
- 42** **Borsik Miklós**
Derrida pumpál
- 45** **Ambrus Máté**
Kapernaumban

Látószög

- 47** Egy mai nagybányai
(David Farcaş és Veress Dániel beszélgetése)

Látótávolság

- 56** Sebők György: Otthon a hidegben
(Papp Gréta: Lepecsételt szobák)
- 63** Tóth Szabina: Éber delfinek és nadrag nélküli postások
(Oláh Péter: a delfinek nem alszanak)
- 67** Mohos Máté: Egymás vállára ülnek a mondatok, ballon-
kabátot húznak, és verseskötetnek tettetik magukat
(Székelyhidi Zsolt: Jelenések)
- 71** Török Sándor Mátyás: Tiszta szívvel
(Murányi Gábor: Szövedékek. 50 év, 50 írás József Attiláról)

Illusztrációk

A lapszámot **David Farcaş** festményeivel illusztráljuk. A címlapon a Kukoricás című alkotása (2023, olaj, vászon, 180 × 150 cm), a hátlapon egy cím nélküli absztrakt munkája szerepel (2020, olaj, fatáblára kasírozott vászon, 40 × 35 cm). A művészt a kolozsvári Biju Gallery képviseli.

David Farcaș
Angel business, 2019
olaj, vászon, 140 × 110 cm

Horváth Imre Olivér

Protézis

Először láttam mozgássérültet,
még gyerek voltam: körbe-körbe jártam,
kerestem, hol van a tolószékes bácsi
másik lába.

Talán csak kíváncsiság
mozgatja ezeket az öreg szemeket is
a Városháza előtt. Ahogy itt gyülekezünk,
megállnak a nénik, bácsik, leszállnak
a bicikliről, fürkészik a hiányzó
menyasszonyt.

Mintha a valóság
határát lépnénk át, két kopasz,
öltönyös nyomorék, de lehetnénk
angyalok is, akik kivárták sorukat
jogos szárnyaikért.

Szabad vers

Hagytam, hogy az élmény
megálljon a saját lábán, így
más rendezte össze helyettem:
az anyakönyvvezető,
vele a cívisváros
és a nemzeti trikolór
ügynevezett házastársi ölelést
kért a szertartás végén.

Előtte tisztességesen
műveltem az érzéseket,
követtem a formalításokat,
de végül az ember nem lehet
saját maga anyakönyvvezetője.

Mint szalagot, akasztják rám
barátaim a méltóságot.
Csókot, csókot! kiabálják,
a lakodalom helyszínén
szabad a csók, szabad a vers:
kényszerből csókollak meg.

Előbb tiltják, aztán követelik.

Én nem akartam a felhajtást,
aztán meg akartam,
tiszteletből irántad,
az együtt töltött idő iránt.
Még tetszett is, mint a szerkesztés,
a szabászat, és lelkesen
válogattam a hidegtálakat.

Állok se kint, se bent,
eső bünteti a rendezvényteret,
násznépem ázik, ismerkedik,
virágokat rendezgetnek.
Letüdőzöm az utca szagát.
Tánc közben, a párolgó szégyenben,
mintha ki sem gomboltam volna,
szorítja nyakamat a gallér.

Lötyög rajtam a jog.

David Farcaș

Keletről nyugatra, 2022

olaj, vászon, 180 × 150 cm

Gerőcs Péter

Bivalytánc

Strommer Iván. Így hívták. Nehéz volna pontosan megragadni, hogy életidejében jó írónak számított-e. Nem volt különösebben népszerű, bár ami azt illeti, a népszerűségről nagyon kevesen gondolják, hogy egyszersmind üdvözítő is volna. Többnyire csak a népszerű írók gondolják ezt. Egészen pontosan ezt ők sem gondolják, ugyanis szenvednek saját népszerűségüktől, mint a kutya, de rajongó közönségük felé azt mutatják, hogy ők már a mennyek országának vízumtulajdonosai, így tehát a rajongóik is azt hiszik róluk, ők a kiválasztottak, a boldog kevesek. A többi írónak éppen elég, ha a szakma tudomásul veszi őket, no meg az a két tucat olvasójuk, aki valahonnan rájuk talált. Strommer Iván ezek közé tartozott. Volt ugyan pár kisebb díja, voltak fellépései, és néha megtalálták felkérésekkel is, sőt volt egy-két – talán hívhatjuk így, merészen: – rajongója, de általában a fenét sem izgatta, ki fia-borja. Ehhez az írók, mármint a széles közönség előtt ismeretlen írók, egy idő után hozzászoknak. Fontos kitétel, hogy csak egy idő után. És ez az idő, a hozzászokásnak ez a fesztvája bizonyos értelemben perdöntő. Nem kevesebb múlik rajta, mint hogy az adott író pályán marad-e, vagy a láthatatlanság ostorától újra és újra felnyíló sebeinek fájdalmát nem tudván tovább enyhíteni, kitépi magát a hámból, és elnyargal a derengő polgári nyugalom hajnali horizontja felé.

A legtöbben így tesznek, legkésőbb a harmincas éveik derekán. Aki dolgozik tovább, az lesóványszik, elcsöndesedik; egy mormogó ködlovaggá válik a város szövetében. Tulajdonképpen az írás és a népszerűtlenség együtt egy deklasszációsi folyamat, amely az erkölcsi megnemesülés és szerzői integritás illúziójával van kikövezve. „Én legalább bele tudok nézni a borotválkozótükörbe.” Ésatöbbi.

Térjünk most vissza a voltaképpeni főhősünkre, azzal a szá-
nako-²zó beismeréssel, hogy Strommer Ivánban nem volt semmi
hősies. Különösképpen nem főhősies. De ha már ezt a törté-
netet neki szenteltük, el kell viselnünk a dísztelenségnek ezt
a kellemetlenségét.

A halála után jóformán mindenki megfeledkezett a szer-
zőről. Ez még az Ivánnál sokkalta érdekesebb, tehetségesebb
szerzőkkel is előfordult, a népszerűekről már nem is beszél-
ve. Nem csoda hát, hogy Iván alábukott a feledés homályába.
Egy-két konferencián még elhangzott egy-egy korai művének
a címe, de talán már az előadó sem tudta volna teljes bizonyos-
sággal megmondani, hogy miért tartotta fontosnak az említést.
Hogy olvasta-e a citált művet... no, azt inkább hagyjuk is!

Volt azonban egy kordzakós, szakállas irodalomtudós, aki
már jóval Iván halála előtt elkezdte írni a szerző monográfiáját.
Ezt az irodalomtudóst Novák M. Ágostonnak hívták. A régi idők-
ben tanszéket vezetett Miskolcon, de erre már nemhogy az egy-
kori kollégák, hanem talán maga Novák M. sem emlékezett.

Az utóbbi években nem a könyvtárban molyol, hanem inkább
az alsóörsi strandon labdázik tündéri kisunokájával, és minthogy
felesége még él és jó egészségnek örvend, ráadásul 48 évnyi há-
zasságuk szilajul fennáll, így a strandolás után Novák M. és a kis
Lili sietnek haza, hogy Novákné a tányérjukba merje a zöldborsó-
főzeléket, rátegye a sült virslit és a tükörtojást, ami Lilinek nincs
igazán az ínyére: ő inkább már a bundás almánál tartana.

Az ebéd elfogyasztása után Ágoston ledől odabent a heverő-
re, ahol csak azért nem támadják meg a legyek, mert a levegőt
erőteljesen kavarja a ventilátor. Gondolkozik. Egy monográfus
a munka elkezdését követően nem igazán teheti fel a kérdést,
hogy vajon választott szerzője jó író-e, de minthogy a munká-
jával az utóbbi időben lazább kapcsolatot ápol, mintegy madár-
távlatban lebeg fölötte, így Novák M. számára a kérdés felteszi
saját magát.

Nem, azt nem tudom, hogy Strommer Iván mennyire volt fontos szerző, mondja Novák M. Nem tudom megígérni, hogy az volt, folytatja, mintegy szabadkozásképpen a monográfia majdani olvasóinak, de arra alkalmas, hogy vizsgálat tárgyává tegyük. Nem nagyon alkalmas, de egy kicsit talán igen. A *Bivalytánc* tulajdonképpen tényleg egy komoly mutatvány. Érvényes szociográfiába oltott szerelmi öncsonkítás.

Jancsi, a kis siheder beleszeret az újvidéki lányba, Katiba, majd nem történik az életében semmi különös (bár meg kell hagyni, Iván nagyon jól értett ahhoz, hogy a történettelenséget részletesen és érdekesen tálalja, szinte zajló cselekményként ábrázolva a megfagyott időt), tehát semmi különös azon kívül, hogy némi enerváltsággal ugyan, de 5-10 évente kikeveredik Újvidékre, hogy találkozzon Katinál. Katinak hol van férje, hol már elvált, és egyedül cepeli a gyerekeket. Jancsi úgyszintén. Találkozásukat hol átfűti a szenvedély és a szerelem, hol csak barátokként beszélgetnek egy parkszéli padon, meg-megidézve az egyre rohamosabban távolodó múltat. Egy a biztos, hogy ebben a hatalmas távolságban ringó két csónak előbb-utóbb mindig egymás mellé ér, egymásba kapaszkodik; akkor is, ha magánéletük egészen más irányba evezí őket, sőt még akkor is, ha már semmi közük nincs egymáshoz. Egészen addig, amíg Kati meg nem hal. Az olvasó csak ezután értesül róla, hogy Jancsi korábban halt Katinál, de ennek a lehetőségét a regény ügyesen elleplezi, mert a történet végén Kati nézőpontjához kerülünk közel, aki ugyan csak ritkán gondol Jancsira, de amikor gondol, akkor egyszersmind várni is kezdi. Annak a lehetőségére pedig egyáltalán nem merül fel benne, hogy azért nem jön egy ideje, mert már nincs.

Kissé melodramatikus, gondolja Novák M., és arra riad, hogy Lilike a hasát paskolja. „Papa, papa! Mikoj megyünk máj fagyihojgászni?” A fagyihorgászás nem mást jelent, mint hogy a kötő stégéről belógnak egy kis horgot, és amíg elnyalják az

egy gombóc vaníliafagyit, várják, hátha horogra akad valami. És általában akad is. Úgy kettőből egyszer. De az Ágoston papa azt is elmagyarázta egyszer a kis Lilinek, hogy az ugyanaz, mintha négyből akadna kettőször. Persze ezt Lili nem biztos, hogy maradéktalanul megértette. „Nemsokára. Még egy kicsit hagyj gondolkozni.”

Lili nem hagyta a nagypapát gondolkozni; nem volt mese, menni kellett.

Azért Novák M. Ágoston kialakított a tudata számára egy olyan zugot, ahová még Lili folyamatos beszéde, afféle se füle, se farka történeti beszámolói közben is visszahúzódhatott. Azon gondolkodott, hogy Ivánnak nemcsak egyik-másik története talált otthonra Újvidéken, de az újonnan megjelent köteivel is előszeretettel turnézott a Vajdaságban. Vagy ha nem is turnézott, szinte mindig hívták.

„Papa, a szájnys hajó tud jepüjni?”

„Nézőpont kérdése.”

„De Papa, a szájnys hajó is szejeti a fagyit?”

„Nem is tudom.”

„De Papa, a mama azt mondta, hogy te is vojtaj kicsi.”

„Állítólag.”

„Az micsoda, az, hogy ájjítólag? De Papa, az mi az, hogy ájjítólag?”

A *Bivalytánc*, még ha melodramatikus is, nagyon erős munka. Főleg a társadalomábrázolása. Sajnos később Strommer Iván veszített az alkotói erejéből. Okoskodni kezdett, a könyvei kirakósjátékká váltak, krimiszerű tákolmányokká silányodtak.

„De Papa! Papa, most méjt ájtunk meg?”

Strommer Iván, ha nagyon őszinték akarunk lenni, nem volt egy különösebben jó író. Novák M. Ágoston talán ezért sem tudja befejezni a monográfiát.

Érdekes, milyen szabályos időközönként jelentek meg egyre vékonyabb könyvei. Egyre kevesebbet szerepelt velük Buda-

pesten. Egy idő után olyan érzése volt az irodalmi életnek, mintha Iván már csak az újvidéki olvasóknak dolgozna. Pedig azok még annyian sincsenek, mint a pestiek, vagy épp a szegediek, a pécsiek.

A fagyihorgászás közben Novák M. fáradni kezdett. Ma nem fogtak semmit Lilivel, pedig a hal „cuppogatta a kukojicát” – kiabálta Lili az apukájának meg az anyukájának, miután visszaértek a házba. Apa és anya ugyanis megérkeztek Füredről, ahol a másik nagyszülőket látogatták meg. Lili nemsokára elaludt. Betették a kocsiba, anya óvatosan becsatolta az övét, apa lassan kigurult a főútra, kerülve az út egyenetlenségeit és a kátyúkat.

Alkonyodott. Novák M. és felesége magukra hagyottan ültek a teraszon, főtt kukoricát ettek bamba képpel.

Milyen nevetséges, ha jobban belegondol, hogy minden egyes regényében ragaszkodott egy Kati nevű nő színre lépéséhez. Mint a kistehetségű filmrendező, aki állandóan a feleségét szerepelteti (persze Bergman kivétel!). A *Vasgolyóban* is, a *Szellemfaluban* és a *Furulyaszó nagypénteeken* című munkákban nem különben. Bezzeg a *Bivalytánc!* Ott megjelent a kiüresedés nagysága. Ivánnak itt valami olyasmit sikerült megragadnia, hogy a szerelem még önmagát is túlélheti. Ivánnak szerencséje volt. Ez a munka egyszerűen összejött neki.

Novák M. kint ül a vízparton, amikor belé nyilall, hogy Újvidéken van egy Zsófi nevű irodalmár, akit ő is igen jól ismer. Csinos nő volt, és bár sokáig férjezett, Ivánnal is, erről neki tudomása van, jó viszonyt ápolt.

Novák M. feláll a padról, öklét csípőre teszi, a másik kezét a homlokára borítja.

Aztán szalad a házba, hogy megejtsen egy vagy két késői teleftont. Hogy Ivánnal volt-e Zsófinak viszonya, arról csak mendemondák keringenek, de egy biztos, tavaly ő is meghalt.

A monográfus megnyugodhat. Ezen a napon végre ki merte mondani (még ha csak magában is), miért nem tudja befejez-

ni a munkát, másrészt azt is megértette, miért jött létre ez az életmű, vagy inkább mondjuk úgy, hogy a közepesnél épp csak valamivel sikerültebb vékonyka regényeket mi segítette a világra.

Lili az autópályán a hallal álmodik. Igaza volt, a kapásjelző bójácska úgy ugrált a vízen, mint az egyik videóban a kozák táncosok, le-föl, egyszer teljesen el is merült. Pontynak talán kicsi volt, de keszeg még lehetett.

Ám hiába sejtjük, hogy keszeg, és sejtésünk szilárdulhat márványkeménységű meggyőződéssé is, már soha nem fog kiderülni, hogy nem mégis egy ponty volt-e inkább.

Csató Anita

Ősz

korrigálás

sötétkamrába
szökő fénycsóva vagy csak
apró zavaró

apró és zavart
idegen testen meg-
hasadó prizma

hasamban prizma
minden kötődés vékony
analóg képek

analóg gépként
túlexponálom fényed
fehérre moslak

fehérre mosott
szabályokkal próbállak
távol tartani

távolabb lépni
a kamrák fala mentén
nem elhasadni

nem elhasadva
talán egyszerűbb lenne
korrigálni ezt

David Farcaș
Cím nélkül, 2023
olaj, vászon, 110 × 90 cm

Ádám Gergő

Erjedés

Brácsa Ödönt csak a barátai hívhatták Ödinek (az *anyabaszót* kilencedik elején elkoptatták, az Oidipusz pedig túl hosszú volt), de azt nekik sem engedte, hogy a kocsijához érjenek. Ford Focus. Tizenhárom éves, harmad olyan idős, mint Ödi, de ha megéri az ötvenkettőt, már csak feleannyi lesz. Első tulajos. Éjfelete, ferde hátú, és hülyén mutat rajta a rózsaszín festék. Nem véletlenül szerelt rejtett kamerát a kocsmájára, ami a parkolóra és a mellékutcára nézett. Pár éve valaki a kocsija oldalára fűjt egy SEGGTIT feliratot, ami vagy *seggmellet* jelent (ráadásul a többesszám s-e nélkül az csak egy fél csöcs), vagy egy seggitán elszámolta magát a betűmérettel önéletrajzírás közben. Az autót újra kellett festetni. A kamera kikerült, de azóta sem rögzített semmi érdekeset, egy esetet leszámítva.

A városka másik felén, a Sparból kifelé jövet Ödi nem nézte meg alaposan a férfit, aki az ablaktörlőjénél matatott. Csak rákiáltott.

– Majd aláírhatom a gipszedet?

Az is megfordult a fejében, hogy a sörökkel teli szatyrával megcsapja. Aztán a nagydarab férfi megfordult, és kiderült, hogy az iskolaigazgató, Kramonyi (a háta mögött csak *chromagnoni*) volt. Orra alatt rendezetlen, fehér bajuszt, fölötte fekete keretes, mindig morcos pillantást kölcsönző szemüveget viselt.

– Nem hittem, hogy elcsípem – mondta, háta mögött összefogta a kezét, megköszörülte a torkát, és elmosolyodott, mintha büszke lenne magára. – Miért nem válaszol az üzeneteimre?

Ödi fia, Lali és az igazgató mostanában úgy voltak, mint a kóla és a Mentos: ha összedobod őket, az valakinek az arcába robban. Ödi úgy érezte, most éppenséggel az övébe.

Az első, tanévkezdés utáni eset az volt, amikor Lali lecseszte egyik osztálytársát, amikor az igazgató elment előttük a folyosón, hogy viselkedjen már normálisan, az öreg nem szereti a faszokat. Bendőt is csak azért növesztett, hogy a sajátját se lássa. Ezek a konzervatívok már csak ilyenek. Akik hallották, röhögtek, csak a cro-magnoni nem.

Ödi egészen közel ment az öreghez. Azt akarta kiszedni, amit az ablaktörő alá tűzött, de az igazgató nem lépett arrébb. Ettől úgy tűnt, a képébe mászik, mégis Ödi érezte magát kényelmetlenül. A papírral a kezében a hátsó ajtóhoz sétált, és kinyitotta.

– Ez mi? – kérdezte a fecnit feltartva, miközben berakta a hátsó ülésre a szatyrot. Persze pontosan tudta, mi lesz a válasz.

– Nyilván azért nem válaszol, mert nem kapja meg az üzeneteimet. Hát ezt most megkapta. Nem tűrhetem azt a stílust, amit a fia megút az iskolában.

Szeptember vége volt, az esti órákban néha váratlanul hűvösre fordult az idő. Miközben Ödi belökte a kocsiajtót, megmozdult a levegő, és a férfit kirázta a hideg. Amikor visszafordult az igazgatóhoz, próbálta visszafogni magát. Nem lenne jó, ha éppen miatta rúgnák ki a fiát.

– Ha a káromkodásra gondol, nincs abban semmi rossz. Tinédzser. Kinövi.

– Vagy ezen az úton halad tovább, és tönkreteszi az életét.

Ödi törzsvendégei között akadt egy magyartanár is. A trágárság témáját már többször kibeszélték a pult két oldaláról, így Ödinek elég határozott véleménye volt az ügyről:

– Egyáltalán mi a káromkodás? Ha én odamennék magához az utcán, csúnyán néznék, és az arcába kiáltanám, hogy *me caes bien!*, azt zokon venné?

– Nem beszélek olaszul...

– Spanyol. Ha megtörténne újra és újra, talán még a rendőröket is rám hívná.

Ödi várt egy kicsit. A fekete keret alatti szempár tanácstalanul nézett rá, ezért folytatta.

– Aztán az iskola Facebook-oldalára minden posztja alá beírnám. *Me caes bien! Me caes bien!* Magának már lenne rossz élménye a mondattal, így csak jobban felhúznám. Tudja, mások mit reagálnának?

Az igazgató mérges medveszeme éppen csak megrándult.

– Összeszívecskéznék a kommentjeimet, és azt gondolnák, milyen rendes fickó!

Az öreg arcáról felszívódott az indulat. Csak a rosszallást hagyta meg a szemüvegkeret. Mintha törölte volt a fejéből az elhangzottakat, nagyot sóhajtott (ezúttal nem kelt szellő, hogy elvigye a mosatlan, kávé szájizagot), és folytatta:

– Most mit csináljak magával? Egyáltalán miért engedi? Ha a gyerek azt mondaná, megyek verekedni, majd jövök, azt is hagyná?

– Tudja, milyen nehezen mondok igent... Nemet! Látja?

– Most miért vicceli el?

A mondat végére elgyengült a hangja, és rátört a köhögés. Eltakarta a száját, elővett egy zsebkendőt, és amikor elmúlt a roham, kifújta az orrát. *Ha nem állná el a vezetőoldali ajtót, akár be is szállhatnék, és elhajthatnék*, gondolta Ödi.

– Mindegy is, tudtam, hogy ez lesz. Ha maga nem veszi komolyan, hát nekem kell kétszeresen komolyan vennem, Ödi.

Csapkodd csak a vizet, ha azt akarod, az aligátor letépje a tőködöt!

– Tudja, mi hiányzik a gyerekek?

Sejtette, merre kanyarintja az öreg a beszélgetést. Nyilván látta átvillanni Ödi arcán az indulatot, amikor a becenevén szólította.

– Verés? – vont a vállát Ödi.

– Egy anya.

Ez betalált. Ödi csak másodpercekkel később vette észre, hogy a száját rágja. Elkapta a tekintetét az igazgatóról. Nézett a távolba, de semmi nem volt elég távol. Mintha nem próbálkozott volna találni maga mellé valakit. Gyerek és munka mellett. Kocsmát vezet, nem Audit. Így azért nem olyan könnyű.

– Mint igazgató mondom: fontolja meg! – mondta a cro-magnoni, megfordult, és elindult.

Ödinek a fejébe szökött a vér. Szaporábban vette a levegőt. Előrelépett, az első ajtó mellől válaszolt.

– A járvány alatt Trump mint az Egyesült Államok elnöke felvetette, hogy a fertőzöttek iganak öblítőt. Fontolja meg!

Nem kellett volna elmesélnie Lalinak, hiszen minél kintebb lógott a lába a gimiből, annál bentebb akarta tenni az igazgató seggébe. Csak hát még dolgozott az ideg Ödiben, amikor ha-zaért. Ki kellett adnia magából, de ennek meglett az ára. Hiába kérte Lalit, hogy felejtse el, ne csináljon hülyeséget, pár nap múlva megint jött egy e-mail a cro-magnonitól. Nem is fűzött hozzá magyarázatot, csak becsatolt egy szkennelt kisesszét.

Erjedés

Történelemhamisítás lenne azt állítani, hogy a németek a világháború előtt általában a lágert, utána szűkítve, inkább a pilsenit szerették, hiszen utóbbi már az 1870-es években elterjedt Berlinben. Tény viszont, hogy a német sörkultúra félelmetesen konzervatív. Ha sör és történelem kapcsolatáról van szó, nekem mégis a német testvérvárosunk jut eszembe. Amikor cserediákprogrammal tavaly kint jártam, sokat meséltem egy ottani történelemtanárnak a neipáról. Idén nyáron ismét kiutaztunk, és a Herr azzal fogadott, hogy készítettek deipát (deutsch!). Sötétedés után a szabad ég alatt kóstoltuk meg. Kérdeztük, hogy

jön ehhez a történelem. Legyintett, sehogy. Kérdeztük, miért van szappanize, de ő csak somolygott, és nézte a csillogokat.

Reggel volt. A fiú összeszedte a cuccát, megreggelizett, és már indult volna a suliba, de Ödi elcsípte.

– Kértelek, hogy ne hergeld – és megmutatta az e-mailt.

Lali a kezébe vette az apja telefonját, és mintha most látná először a dolgozatot, alaposan átolvasta, és a végén még nevetett is.

– Most miért?

– Mit kaptál erre?

– A rejtett anitszemita csattanó miatt egy jóindulatú semmit.

– Már csak ez a tanév van hátra. Már nem is egész tanév! Miért fingasz bele a liftbe, amiben a cro... az igazgatóval vagy összezárva?

– Mert egy pöcs.

– Tekintve, hogy *megkértelek* – nyomta meg a szót –, te is pöcs vagy.

Lali úgy nézett az apjára, mintha az végre kimondta volna az sz betűs szót. Tettetett érzékenyüléssel odalépett hozzá:

– Aaa, apa! – és megölelte. – Te is pöcs vagy! – aztán elfordult, kinyitotta az ajtót. – Majd jövők! – és már ott sem volt.

Ödi anyja gyönyörű nő volt. Városi, aztán megyei szépségversenyt is nyert a maga idejében. Sokan azt hitték, Ödi a gimi alatt azért hordott magánál képet róla, mert annyira büszke volt rá. Valójában ezzel vett revansot azokért az időkért, amikor az anyja a barátnőinek mutogatta Ödi pelenkás képeit.

Négy éve, amikor megnyitotta a városka szélén a saját kocsmáját, eszébe jutott ez a szokása, és egy hatalmas, bekeretezett képet tett ki az anyjáról a bárpult fölé. A *de meghúznám!* kijelentéseket persze ki nem állhatta, különösen, ha nyilvánvalóan

kiskorú tévedt be hozzá, és így próbált haverkodni. Volt, hogy szó szerint ki kellett dobnia egy kölyköt. Elkapta a nyakánál, mint egy macskát, és kihajította az utcára. Bizonyítéka nem volt rá, de meg volt győződve róla, hogy az a kis szaros firkálta össze a kocsiját.

A tető és a fal találkozásánál volt egy öklömnyi lyuk. Ebbe szerelte a kamerát. Nem vacakolt hatósági bejelentéssel. Nem akarta, hogy bárki tudjon róla. A képen keresztben a főút és hosszában egy keskeny mellékutca látszott. A mellékutca (rendezői) bal oldalán három méter magas, téglából rakott épület állt. Jó öt méter hosszan rálógott a járdára is, ami szabályellenes volt, de kisvárosban elnézőbb az önkormányzat. Bő tíz éve még a többi kerítéssel egy vonalban lévő vályogépület állt itt. Disznókat tartott benne egy szenilis vénember, aki egyre gyakrabban felejtette el megetetni őket, úgyhogy idővel megtalálták a vályogban a szalmát, és elkezdték felzabálni a falat. Egy részüket megdöglött. A többi lyukat rágott magának, és kiszökött. Úgy kellett folyton összefogdosni őket. Végül a dühös szomszédok nyomására az öreg felhúzatott egy téglaeépületet a régi helyére. Sertéspalota döngölt földpadlóval. Ráadásul a mellékutcából sem a gyalogos-, sem az autóforgalmat nem lehetett rendesen belátni. A férfi pár évvel később meghalt, örökös nélkül. Az állatokat elvitték a vágóhídra, az épület minden kacattal együtt maradt, ahogy volt.

A cro-magnoni felesége valamikor a nyár végén, szürkület tájt végiggurult a kisutcán, lelassított a kereszteződésnél, és (rendezői) balra fordult a főúton, majd hirtelen meggondolta magát, és lefékezett. Vetett egy pillantást a tükrökre, és nagy gázzal visszatolatott a mellékutcába, hogy aztán y-nal mégis inkább a másik irányba forduljon ki. A téglalaótól nem láthatta az érkező kerékpárost, akiről csak a baleset után derült ki, kicsoda. A jármű nagy lendülettel lökte fel a férfit, a biciklit a hátsó kerekek alá gyűrte, és olyan erővel préselte a földön heverő

férfinak, hogy eltörte a combcsontját. A felvételen jól látszott, hogy a nő a satufék után azt sem tudta, melyik válla fölött nézzen hátra. A kamera hangot nem rögzített, de Ödi emlékezett a jajveszékélésre. A nő habozott, aztán váltott, és nagy gázzal elindult előre. Ödi látta, mire megy ki a játék. A kocsmá ajtajából nézte végig, ahogy ott akarta hagyni azt a nyomorultat, hát kirohant a kocsi elé, a motorháztetőn dobolt, és üvöltözött, hogy állítsa le a motort. A nő beletaposott a fékbe. Reszketett a szája. Motyogott valamit, aztán a kormányra borult, és kitört belőle a zokogás.

Végül Ödi vitte kórházba a férfit. A jó hír, hogy nem történt semmi visszafordíthatatlan, a rossz, hogy a sérült az egyik zöldfülű rendőr szellemi fogyatékos bátyja volt. Márpedig ő ki akarta deríteni, mi történt. Ödi nem árulta el, hogy a balesetet kamera is rögzítette, így csupán három tanú volt. Az egyik az áldozat maga, akinek egy eljárás során nem sokat ért volna a szava. Maradt tehát a nő és a kocsmáros, és mivel Ödi nem akart bajt, azt mondta, nem látta, mi történt, de polgári kötelességének érezte, hogy ne bízsa egy soktól reszkető nőre a betegszállítást. Vagyis a baleset úgy történt, ahogy azt az igazgató felesége előadta a rendőröknek. De mivel Ödi tudott róla, hogy cserbenhagyásos gázolásnak indult, a cro-magnoni rászállt a fiára.

Az utolsó szög a koporsóban a három értesítés volt október közepén. Krétán jöttek. Visszamenőleg két igazgatói, és egy harmadik aznapra. A házirend értelmében ez kicsapással járt. Az indoklás szerint Lalinak megint nagy volt a szája. Vagy a cro-magnoni szándékosan rájárt hallgatózni. Akárhogy is, az idegtépés a baleset óta tartott, és az öreg láthatóan nem akart addig nyugodni, amíg meg nem szabadul mindkettőjüktől.

Az üzenet szerint Lali azt ecsetelte a barátainak, hogy az elmúlt száz évben egyetlen szemrevaló nő élt a városban, a díjnyertes nagynyja, amit jól bizonyít egy, a kocsmában lógó kép

is. A többi elmenekült ebből a retkes városból. Csak a rondák maradtak, köztük a cro-magnoni felesége. De azok annyira rondák, hogy ha Magyarország háborúba keveredne, a betörő ellenséges katonák meg sem erőszakolnák őket.

Most először Ödin volt a sor, hogy felhívja az igazgatót. Persze nem vette fel, hát félredobta a készüléket. Otthon volt, a kanapén ülve kapta a hírt. A tévében valami ostoba reggeli műsor ment. Kikapcsolta. Végre csönd lett.

Még mindig nem akarta, hogy más is tudjon a kameráról. Csak hát egyéb ütőkártyája nem maradt. De vajon kinek árulná el, hogy van ott egy kamera? Ha kiderülne, az őrmester szíre-názva zúgna végig a városon, és követelné az összes anyagot. Hiába hozna Ödire bajt, saját magára százszor annyi szart borítana az igazgató. Aztán eszébe jutott az üzenet a törtiesszéről. Semmi szöveg, csak a szkennelt lap.

Bekapcsolta a laptopját, előkereste a felvételt, feltöltötte Drive-ra, és átküldte a linket. Semmi szöveg, csak a link. Most te jössz, te kibaszott kretén!

Másfél óra is eltelt, mire megjött a válasz. Ezt az e-mail-címet még nem ismerte. A névjegy szerint az igazgató felesége írt. Könyörgött, hogy ne mutassa meg a felvételt a rendőrségnek. Hosszan magyarázkodott, hogy az egész a figyelmetlenség és a miatt az elátkozott téглаépület miatt történt, majd rátért a lényegre. Lászlót nem rúgják ki az iskolából. A három igazgatói figyelmeztetést törölni fogják a rendszerből.

Ödi hátradőlt a kanapén. Ha László maradhat az iskolában, akkor Ödön boldog. Ödön csak akkor lenne még boldogabb, ha tudná, hogy övé az utolsó szó. Láta, hogy a cro-magnoni is rajta volt az e-mailen. Rákattintott a válasz mindenkinek gombra, és visszaírt.

Fasza.

David Farcaș

Rebel Without a Cause III, 2023

olaj, vászon, 120 × 90 cm

Schön Károly

Az albatrosz

Azt írja a székelkocsárdi albatrosz
a pikniken,
ahol ő tudott csak tündérnyelven
rímelve mesélni,
a kolozsvári betonszürke csöndbe
ábrándpárizst applikálni,
miután leette magát pörkölttel,
és a pörköltsaftot az ingéből
egy bágyadt szemű szociográfus
kezeből félmosollyal kifacsart szódásszifonnal,
ingbelsőből kitisztította, hogy
„a lamantin mégis énekel”,
énekelt is, lamantintestével,
molekulákból kitenyésztett
csilagösvényeken keresztül
hajtotta habszivacs szekerét,
aktatáskányi emberhamvakkal
várta, hogy átadhassa a lejegyzetelt
életeinek terhét,
megszabadítsa valamelyik sámán,
törzsfőnökök mellett hadovált,
füstjeleket rajzolt a Bulgakovba,
s mégis énekel,
eltűnt a pörköltsaft,
ahogy ingét letisztította,
a szifont a szociográfus kezébe
óvatosan visszaadta,
szárnyait kieresztette,
aktatáskáját kezébe fogta,

feljebb repült, mint bárki,
énekel, hiszen tudta,
az albatrosz szárnytavolsága
a legnagyobb.

Kávétejszín

Semmi sem maradt, ami nem a miénk,
a vonuló madarak lábán távolról
nem látszik a számozott gyűrű,
egyszer megengedtem magamnak és neked,
hogy egy közepes filmet nézzünk napközben délelőtt,
de miközben a filmet néztük, arra gondoltam,
hogy ez egy olyan dolog, amit emberek csinálnak
hétvégén a barátjukkal,
a lisztet, mielőtt szítálsz,
leszűrlik és feldolgozzák
mosómedveszemű cigányasszonyok,
igen, az idillt is csak
utána gondolod ki,
a körülményeket elemezve,
hogy ezt annak kell tartani,
igen, ezt másnál úgy írnád le,
az elsavasodó óceánokban
egyre boldogabban úszó medúzák
is a Dessewffy utcai tántorgók közelében élnek már,
igazából fáztál azon a nyári reggelen,
de mi mást mesélhetnél a fiatal felnőtt lányodnak,
igazából azért maradtak veled,

mert így volt kényelmes,
ugyanolyan csizmát viselő
egyenlányok közül mindegyik
szereti a megszokottság és az izgalom
kényes keverékét,
egyet mégis választani kell,
az eddig monogámnak hitt madarak
tojásaikon gondosan végzett
genetikai vizsgálatából megtudtuk,
hogy igazak a népdalok,
szétterülnek kávétejszín gondolataink,
bekeríthetetlenek,
minden tojáshéj belül üres,
a miénk a mindenség,
a neuronjainkon sül keresztül
az élőlények átélhetetlen összesége.

Pozsgai Anna Flóra

Krumplimesék

„A krumplipucolás művészet” – állította Mr. Santos, mióta megjelentek a gazdag turisták a pusztán természeti értéke miatt látogatott vidéken, ezzel nagyban növelve az ő pénztárcájának térfogatát. Ezt a mondatot fel is festette a munkásközpont belső terének falára csupa nyomtatott betűvel, hogy jól látható legyen minden ott dolgozó számára.

Mr. Santos egész családja kereskedőkből állt három generáció óta, így az ő neve közismert volt a vidéken. Ennek ellenére nem ő volt a legtehetségesebb üzletember, akit a hátán hordott a világ. Ezért sem ment el a szülőföldjéről, mint a legtöbb rokona, de így is jól meg tudott élni.

Egy nagyobb földterülete volt, melyet az apjától örökölt, ez volt az egyetlen, amelyet a halála előtt nem ivott el az öregebbik Santos. Mrs. Santos – az öreg Santos felesége – egy nap titokban hagyta el erőszakos jelleme és kártyaszenvédélye miatt, akkor, amikor Mr. Santos tízéves fiú volt. Ezután lett végleg semmivé a sok föld és a vagyon, amit az előtte lévő generáció összekereskedett.

Mr. Santos azon az éjjelen határozta el, hogy folytatja a családi hagyományokat, és ő is kereskedésbe fog, amikor sikerült rávennie a vidék legszebb örömlányát, hogy hatvan százalékkal olcsóbban adja oda magát neki, mint a többi ügyfelének. Ezzel meglátta magában a tehetséget, melynek még a gondolatát is megölte benne az apja. De abban is volt némi igazság, hogy Mr. Santos fiatal korában – mielőtt még nem hízott el –, igen jóképű ember volt, szinte bármelyik leány szívesen hált volna vele amúgy is.

A földterületet, amely egy hegyvidéken helyezkedett el, krumplival ültették tele. A végső terméket pedig kicsi zacskó-

kókba csomagolva árusították, amelynek titka abból állt, hogy a krumplit minél vékonyabb szeletekre kellett felszelni, majd bő olajba került, ahol arany színűre és finom ropogósra sütöttek. Mr. Santos nem értette, hogy mi az oka, ami miatt ennyire rajonganak az árujáért – de nem is érdekelte, amíg látta benne a pénzt. Neki mindig a gyerekkora jutott eszébe a vékony szeletekről, a nélkülözés, melyet a porban részegen heverő apjának képe kísért. Azonban a sok bankó segített elhalványítani a kellemetlen emlékeket.

Azért, hogy Mr. Santos spórolni tudjon a munkaerővel, a helyi árvaházból hozatta a túlkoros lányokat, akiknek már nem volt keresnivalójuk az állami ellátásban, de dolgoztak neki olyan asszonyok is, akik férj nélkül maradtak, vagy elhagyta őket az uruk. Egyszóval, akiknek ez volt az egyetlen lehetőségük arra, hogy ne jussanak szolgasorsra.

Mr. Santos időnként maga ellenőrizte, hogy mindenki megfelelő tempóban dolgozik-e, meghatározta, hogy percenként hány krumplit kell megpucolni és felszelni – mindenkinek megvolt a feladata. Töprengett időnként a gépesítésen, hogy ne kelljen annyit vesződnie a nőekkel, de még mindig így jött ki a legjövedelmezőbbben számára. Alkalmanként behívott magához az irodájába egy-egy pucolót vagy szeletelőt, amely elbeszélgetések, ha jó kedve volt, tizenöt percig, ha rossz kedve volt, tíz percig tartottak. Emellett mindig elmondta, hogy érezték magukat megtisztelve a külön figyelemért.

A növekvő fogyasztói igények miatt Mr. Santos hozatott egy-két új leányt az árvaházból. A legfiatalabb tizenhárom éves volt és nem beszélt, vagy legalábbis az elmondások szerint senki nem hallotta még megszólalni. A kisleányra a közösség így szépen lassan ráragasztotta a Muda becenevet, amire ő egy idő után hallgatott is.

Muda a korához képest vékonyabb volt a többieknél, de elkezdtek már serkenni rajta azok a jegyek, melyek azt engedték

sejtetni, hogy bizonyára egyszer belőle is nő lesz. Egy szép nő, ugyanis bájos arca volt, fekete haja mellett szokatlanul nagy és világos szemmel rendelkezett, így az beszélt helyette.

Krumplipucoló lett. Eleinte rosszul bánt a késsel, amit nem néztek jó szemmel, de végül belejött, és egyre gyorsabban végezte a munkáját. Gyakran nézegette Mr. Santos kedvenc feliratát, miszerint „A krumplipucolás művészet”. Nem tudott olvasni, ahogy a közösség nagy része sem, de ezt az egy dolgot ki tudta betűzni magában, annak jóvoltából, hogy Mr. Santos gyakran emlegette nekik.

A közösségben csak egy olyan nő volt, aki tényleg tudott olvasni, így a munkások végül titokban felkérték, hogy amikor Mr. Santos nincs jelen, akkor olvasson fel nekik azokból a mesékből és történetekből, melyeket általában a környékbeliek forgattak a kezükben.

Muda és a többiek nagyon élvezték a felolvasásokat, egyedül az ült mindig közönyös arccal, akit az előtte lévő nap Mr. Santos behívott egy elbeszélgetésre.

A közösség leginkább azokon a meséken lelkesült fel, melynek végén a daliás lovag tűzön, vízen és sárkányok hadain küzdötte át magát, azért, hogy megmenthesse a magányos szívű leányt, ki utána boldogan élt tovább egy varázslatos palotában... Ezek hatására az idősebb munkásnőknek eszükbe jutott egy történet, amelyet még sok évvel ezelőtt beszéltek maguk között a közösség tagjai: annak idején az egyik pucoló lányba beleszeretett egy itt nyaraló gazdag, szőke fiatalember, és elvitte magával a csodaszép országába, hogy örökre együtt lehessenek, így mentve ki őt egy erőszakos férfi karmaiból. A történet nagyon is igaz volt a maga módján, ám arra már senki nem emlékezett, hogy a megmentett lány nem egy pucoló volt, hanem Mrs. Santos, Mr. Santos édesanyja, aki egy gyönyörű nő volt, és ráadásul származása szerint felettébb jómódú.

Mr. Santosnak feltűnt, hogy a munkásközösség hétről hétre egyre felszabadultabb, ami egyáltalán nem volt kedvére. Gyanakodni kezdett. Nem szerette, ha a munkásait bármi ki-zökkenti a feladatukból. Egyre gyakrabban bejárt a központba ellenőrizni a nőket, és ezzel együtt egyre több elbeszélgetést tartott.

Muda nem értette, hogy kit miért hív be az irodájába, egyszerűen azt gondolta, ha valaki nem dolgozik jól, akkor megdorgálja, másszor, ha valaki nagyon jól dolgozik, akkor megdicséri. Ám mindig elbizonytalanodott, amikor látta, hogy a munkások ugyanolyan arccal jönnek ki, és utána jó ideig a meséket is csak magukban ülve hallgatják. Egy idő után Mudát már nem foglalkoztatta ez a gondolat, más világokban járt, ami sokkal varázslatosabb volt a megszokottnál. Egy púp, egy kitüremkedés, pár növekvő csíraszál. Ahogy nézegette a megpucolni való krumplikat, mindig meglátott bennük valamilyen formát. Egyszer egy kacsza került megfáradt ujjai közé, másszor egy bárányfelhő vagy egy háromlábú kutya. Volt olyan is, hogy egy viperagyíkot pillantott meg a kis gyökérgumóban. Amit így majdnem el is ejtett ijedtében, de végül vett egy nagy levegőt, és megpucolta, enyhén remegő kézzel. Nem szerette a szabályos krumplikat, rendkívül mesterkéltnek tartotta őket. Azt gondolta, hogy azokat nem áldotta meg a természet, azért lettek ennyire síváarak és unalmasak. Néha érezte a késztetést, hogy a késével kíméletlenül megtörtje a maguk egyszerű formáját, de végül egy halk, majdhogynem néma sóhaj mellett csak leszelte a héjukat, majd izgatottan kereste a következő rendbontót. Ezekből ugyanis egyre több volt a vödrében, mivel a többi munkáslány nem szerette a szabálytalan formájúakat, hiszen fárasztó volt őket megpucolni. Ráadásul, ha sok volt belőlük, akkor nem tudták tartani az előírást, melyet Mr. Santos megkövetelt. Muda viszont ezektől egyre boldogabb kis munkás lett, és ezzel

együtt egyre lassabb. Mindeközben az eddig felolvasott mesék és Mr. Santos kedvenc mondata járt a fejében, miszerint „a krumplipucolás művészet”.

Az egyik nap Muda, ahogy a kezében lévő késsel finoman hántotta le a krumplik héját, észrevette, hogy már csak egy darab üldögél magányosan az elnyűtt vödrében. Kiemelte a kis kezével, és jobban megnézte a felettébb szokatlan gumót. Észrevette, hogy pont úgy néz ki, mint az az egyetlen egy játékbaba, amely az árvaház tulajdonában állt, és amelyet emlékei szerint annak adtak, akivel a legkevesebb gond volt a nap során. Ekkor Muda visszafordíthatatlanul elkezdett kacagni, úgy, hogy szinte az egész munkásközpontban hallották, és amikor úgy érezte, rájött, hogy tulajdonképpen ezért lehet a krumplinak és művészetnek köze egymáshoz, még inkább kiszakadt belőle a nevetés. Körülötte néma csend keletkezett, szinte a por is megállt a levegőben. Minden tekintet szépen lassan arra szegeződött, amerre a közösség eddig néma kis munkáslányának helye is volt.

A fal mentén járkáló Mr. Santos mindeközben odasétált Mudához, akiből kifogyott a nevetés kedve, annak hatására, hogy Mr. Santos megérintette a vállát, és szépen, nyugodtan az irodájába kísérte.

A nők eközben síri csendben számolták a másodperceket. Muda összesen tíz percet töltött bent. Végül ugyanolyan tekintettel jött ki, mint általában a közösség legfiatalabb tagjai, csak szokatlanul világos szeme és szép, ártatlan arca miatt még inkább visszatükröződtek rajta az ilyenkor megjelenő érzések. Muda lassú léptekkel, hangtalanul – mint egy árnyék – igyekezett visszaülni a kopott kis asztalához.

Aznap, mikor Mr. Santos éppen nem volt jelen a munkásközpontban, a felolvasó egy szokatlan, eddig még nem hallott történetbe kezdett bele – nem abba, amit megbeszéltek az előző összejövetelen.

Muda eleinte csak nézett maga elé hosszú percekre keresztül, majd egy pillanatra felkapta a fejét. Észrevette, hogy a krumplibaba még mindig ott hever az asztalán a kése mellett. Megfogta, fürkészni kezdte a világos szemével. Muda – ahogy a történet lassan a végéhez közeledett – egyre csak szorította a babát, végül bedugta a hasánál lévő, foltos kötény alá, és csak szorította magához dermedt arccal.

Ezen a napon nem lehetett megállapítani, hogy ki az, aki tényleg érti a mesét, minden arc olvashatatlanná vált. Akik jártak már Mr. Santosnál elbeszélgetésen, ők végig lehajtott fejjel ültek, némán, ahogy Muda. A többiek rezzentéstelen arccal figyeltek egy-egy pontot a teremben.

A mese most nem királylányokról és hercegekről szólt, hanem virágokról, akik együtt táncoltak, amikor fújta őket a szél. Azonban a legfiatalabb virágokat még az első táncuk előtt, mielőtt még igazán kinyílhattak volna kis szirmaik, letépte egy idegen, hogy egyedül élvezhesse szépségüket. A virágok eleinte tehetetlennek érezték magukat, de az egyre több leszakított társuk láttán végül összefogtak, és együtt olyan erős gyökeket és szárazakat növesztettek, hogy soha többet nem tudta letépni őket senki ezen a világon és azon túl sem – így tudtak végre mindannyian közösen, szabadon táncolni, ahogy a szél ringatta kecses szirmaikat...

Amikor a mese a végéhez ért, Mr. Santos akkor lépett be a központ ajtaján, hogy újabb adag krumplit hozasson a munkásnőinek a megpuoltak helyett.

David Farcaş

Részlet Tiziano után, 2019

olaj, vászon, 140 × 110 cm

Szirmai Panni

Fejtérkép

Gerascofobia

Megjósolhatatlan, mikor fog újra felbukkanni egy új fehér szál. Néha napok is eltelnek anélkül, hogy újat találna. Máskor meg mintha néhány óra leforgása alatt megszorodnának.

Sokan irigylik a hajszíne miatt, ez a vörössesszöke árnyalat elég ritka. Az osztályban vörösvércsének csúfolták, még jó, hogy a szeplőket nem örökölte az apjától. A többi lány mind átlagosan szép (szöke-kék szemű) volt, ő az egyetlen furcsa, alacsony, tejföllány. Utálta a hosszú haját, gimi óta csak vállig engedi nőni. Pont össze lehet fogni, elég az.

A kopaszodással soha nem volt gondja, most is dús a haja, talán túlságosan sűrű, ahogy az anyjának. Nem elég egyszer beletúrni a vállig érő hajtömegbe, hogy felfigyeljen a jellegzetes fehér villanásra. Ide módszeres vizsgálat kell.

Egy ideje gondosan beszámozza őket (arab számokkal). Minden reggel és este átnézi a fejbőrét újabb ősz hajszálak után kutatva. A homlok közepétől indulva, a választék mentén végzi a vizsgálatot, szálanként, és feljegyzi az eredményt. Az alig tennyi füzetet a fürdőszobában tartja, a tükrös szekrény alsó polcára függőlegesen becsúsztatva. Gerinccel lefelé. A könynyebb áttekinthetőség érdekében vázlatos térképet rajzolt a füzetbe a hajás fejbőrrel borított koponyájáról, felülnézetben. A koponyáját zónákra (észak/dél/kelet/nyugat) osztotta, így viszonylag követhetően tudja rögzíteni az új szálakat. A fejtérképen piros csillaggal jelöli az új szálakat. Minden szálát (a zónának megfelelő) azonosító számmal lát el. Az utóbbi időben mintha rohamosabb lenne a gyarapodás. Ellenőrizte a közkeletű mondást, ami szerint, ha egy ősz hajszálát kihúz, három

nő a helyére. Nem igaz. Átlagosan 1,2 hajszál nő egy eltávolított helyén. Tehát mégis egyre több van. Felmerült benne a tökéletesen képtelen gondolat, hogy rosszul számol. Elképzelhető lenne, hogy nem tudja számontartani őket? Hogy hiba csúszik a nyilvántartásba? (Statistikailag kicsi az esélye) A módszer működni látszik, de nem tévedhetetlen. Ránézésre nem olyan egyszerű megkülönböztetni két ősz hajszálat. Egy alkalommal – még most is beleborzong, ha eszébe jut –, eltűnt a piros toll a fürdőszobából. Megmagyarázhatatlan jelenség. Abban a néhány gyötrelmes másodpercben, ami az új ősz hajszál felfedezése és a piros toll hiányának észlelése között telt el, véletlenül elengedte. Nem találta meg többet. A K/457-es mellett volt, a bal koponyaféltekén, a tarkó felőli oldalon található zóna egy nehezen elérhető sarkában. Nem tudta később azonosítani. A szál elveszett, nem került be a nyilvántartási rendszerbe, ami csak tovább növelte a bizonytalanságát. Az ilyen kaotikus esetek különösen megviselik. Magas a bizonytalanságintolerancia értéke (BI).

Nem szereti, ha nincs hatása a körülményekre. Igyekszik alázattal fogadni a testi változásokat, a maga módján tesz a teste karbantartásáért. Kiegyensúlyozott étrend (flexitariánus, néha hal és szója), heti egy 6 kilométeres erdei futás, egy 90 perces hatha jóga és egy 60 perces vezetett meditáció (hétfő-szerdapéntek). Havonta egyszer 3000 méter úszás és 30 perc finn szauna (kedd-csütörtök). Csak a hajával nem tud mit kezdeni. A folyamat kiszámíthatatlan és feltartóztathatatlan. Persze, akadnak megoldások, kémiai szerek és természetes praktikák, de hiúság is van a világon. Már a gondolattól a hideg futkos a gerincén, milyen lehetne tükörbe nézni egy elrontott hajfestés után...

Meg kell tudnia, mi állhat a rohamos őszülés mögött. Ha elég kitartóan ellenőrzi a híreket, akkor nem kerülheti el a figyelmét a felfedezés. Csak valami komoly betegség lehet, semmi kétség. A pontos hajszálnyilvántartásnak köszönhetően hiteles képe

van a folyamat intenzitásáról (heves), de azzal is tisztában van, hogy ebből a tényből kiindulva nem ajánlatos messzemenő következtetéseket levonni. Annyi mindenre talált már megoldást a tudomány. Bár ő nem orvos (sajnos), megtesz minden tőle telhetőt. Évekig kacérkodott az orvossal, de végül a habitusához jobban illeszkedő közgazgatási terület felé terelte az élet. A tünetek megfigyelése, rögzítése, az adathalmaz karbantartása mind hozzájárul a majdani helyes diagnózis felállításához. Látszólag céltalanul húzogatja a híreket. Mindennap ugyanazt keresi. Tudományos bizonyítékra vár. Meggyőződése, hogy el fog jönni a nap, amikor kiderül. Már nem kell sokáig várni. Megvakarja a halántékát, visszatért a fejbőr viszketése. A másfajta gyógynövényes sampon (pigmentekben gazdag növényi kivonattal) sem használ. Egyre intenzívebben őszül. Napról napra rosszabb, ez nem lehet normális. Valaminek lennie kell a háttérben. Persze mások is őszülnek, de nem ilyen ütemben. Vagy másokon nem látszik ennyire. Vagy őket nem zavarja.

Ezért kell nap mint nap figyelni a híreket. Az alvásra és feltöltődésre szánt ideje mellett a munkaidő jelentős részét is a szisztematikus sajtófigyelésre fordítja. Naponta kétszer nézi végig a termést, reggel és este. Első körben gyorsolvasással átfutja a főbb hírportálok tartalmát. Nem nyitja meg a cikket, csak a címet olvassa el, és már görget is tovább. Ha a címben szerepel a tudomány, haj, őszülés, öregedés, esetleg a betegség szó, megtorpan. Ezután a kisebb, regionális és megyei lapok online változatait szemlézi, higgadt alapossággal.

Görget és görget. A nyaka s alakban előre görnyed, két ujjá az érintőképernyőn. Az arcát megvilágítja a kékes fény, megül a száj körüli ráncokon.

Kezd erőt venni rajta az eredménytelen keresés miatti szokásos csüggedés, a görcsös tartástól elgémberedik a nyaka. „Ezért figyeljen a jelekre. Ezt a súlyos betegséget jelezheti az őszülés.”

Borsik Miklós

Derrida pumpál

(1)

Gyorsulok. Ilyenkor az ítéletek záporoznak
a figyelem súrlódásai felett.
Az utca hullóként vedli képeit.
Köztük megyek, nem a nyelőcsőben,
a menetszél se nyirkos. Szinte szabad vagyok.

(2)

Lehet, hogy én mondok ítéletet a lejtőn
a látványok felett – ezt megőrzöm, ezt nem őrzöm –,
de a sebesség akarata dönt. Pilátuson is taszított egyet
a népharag. Vagy csak azért jut eszembe,
mert őt alakítottam a Csíksomlyói *passió*ban.
Ha Jézus felhergelt, össze kellett préselnem
egy szőlőfürtöt a diákszínpadon.
De „ha a dolgok ilyen egyszerűek lennének,
már tudnánk róla”, mondja Derrida,
és tényleg: nem szorongatok
semmit, ha Jézus idegesít, vagy bárki más.
Jézus ritkán szokott, Derrida még ritkábban, sőt,
ha jönne, biztos kicserélné a felső.
És látnánk, ahogy ablakok
nyílnak felettünk, amíg fújja: kíváncsi schnauzer,
izzó tetőtér. „Az ábrázolás problémája
– mondaná Derrida, miközben pumpál,
és tincsei ritmikus gimnasztikába kezdenek –
eltűnik, mint a láthatatlan a láthatóban,

a lehetséges a létezők között.”

Aztán a gumi kemény lesz, nehogy kihűljön
a buggyantott tojás a táskában, és panaszt tegyen
a Főzelékfaló, indulok. Derrida integet.

Az első idézet forrása ismeretlen, a második hamis.

David Farcaș
Szomj, 2022
olaj, vászon, 35 × 25 cm

Ambrus Máté

Kapernaumban

Jártál már Kapernaumban?
Akkor érted, mit beszélek:
ülsz a járdaszegélyen, és egy
láthatatlan fólia rád tapad,
és a nyakadba szerelt doziméter
oxitocinsugárzást észlel,
hallod is, mintha beléd rezegne
nyolcmilliárd mikrosievert,
érezed, ahogy újjáélednek
benned a sejtfosztiliák, és
megtisztulnak az algás vérerek.
Nem jártál Kapernaumban?
Nem tudod, miről beszélek.

David Farcaș

Hadad, 2023

olaj, vászon, 110 × 90 cm

Egy mai nagybányai

Interjú David Farcaş festőművésszel

VERESS DÁNIEL

Könnyű belefeledkezni a színeidbe. Követsz valamilyen logikát, amikor kiválasztod őket?

DAVID FARCAŞ

Olyan festményeket próbálok festeni, mint a freskók. Először a perspektívát és a kompozíciót találok ki. De a képeimnek mélységüknek is kell lennie. A színek csak ezután következnek. Ehhez hozzátartozik, hogy kopott, pasztelles felületek megfestésére törekszem, tehát hogy a felső réteg alatt az alsó szín is látszódjon. Például ezért használok csak ritkán olajat. Fontos nekem, hogy a kép izzadjon.

Hogy milyen színeket választok, az attól is függ, hogy mihez, például tájképhez vagy városképhez kezdtem hozzá. Illetve minden képhez tartozik egy domináns szín, amivel időről időre lemosom a festékfelületet annak érdekében, hogy helyreálljon a kromatikai balansz, egységes legyen, és jobban érvényesüljön a kompozíció. Ez a

szín gyakran a lila vagy a rózsaszín. Ezután következnek a kontrasztos színek, a villany, az árnyékok, és megint egy lemosás a domináns színnel. Ez mindig egy kalibrációs játék.

A „villany” a fény?

Igen, így mondom magyarul.

Miért éppen a lila és a rózsaszín gyakran a domináns?

Érzem, hogy sok festő fél a rózsaszíntől, nekem pedig úgy tetszik. Mert meleg, hívogató, erotikus. Ráadásul vagányan lehet modulálni a lilát, a rózsaszínt és a fehéret is – de nem a vászon fehérjére gondolok, hanem arra a törtfehérre, amit Tizianónál látsz. Igazából a fehér az nem is egy szín. Mindig keresem annak a lehetőségét, hogy valami furcsa kipukkanjon a képből. A kromatikából is. Az előttünk lévő festményben van az a rózsaszín ott fenn, az égben. Van aztán az a zöld. Ilyenekre gondolok.

Most itt vagyunk a műtermedben, és tematikai szempontból egészen vegyes, amit látunk. A festmény, amin az előbb megmutattad a rózsaszín és a zöld foltot, az egy nagybányai utcakép, ahol a házak felett elegáns nő lebeg. Mellette, a többi vásznon pedig ott van Szent Sebestyén, aztán szénaboglyák között egy kaszás alak, egy csendélet Aloe verával, egy akt és a sarokban egy régi absztrakt. Hogyan döntöd el, hogy a következő képed mit ábrázol?

Az agyamból húzom ki a képeket. Már látok magam előtt valamit, amikor belekezek az új festménybe. Néha előfordul, hogy azt festem meg, amit megéltem. Például az akt én vagyok, akkor festettem, amikor alvajáró voltam. De ahogy mondtam, az első lépéseknél fontos a kompozíció is. Kell lennie valaminek, ami ellopja a szemedet. Itt a kaszás, ott az emberek, amott az Aloe vera. De mellette is kell lennie valami másnak, ami pedig behúz a képbe. Közben arra is figyelek, hogy az egész organikus és vonzó legyen.

Az első belső kép, amit az alkotás elején látsz magad előtt, mennyi-

ben egyezik meg azzal a festménnyel, ami végül a vászonra kerül? Ahogy húzom ki a képet az agyamból, és egyre több ideje dolgozok rajta, úgy lesz egyre részletesebb, tisztább. Ez egy természetes, organikus folyamat. Az eredeti képen a kompozíció érdekében változtatok a legtöbbet, mert a kompozíció teszi a szem számára vonzóvá a festményt. Valahogy úgy tudnám ezt elmagyarázni, hogy az eredeti, személyesebb képre egy új rétegként kerül rá a kompozíció.

Ha mentális képek alapján festesz, akkor ezek szerint nem is szoktál a szabadban dolgozni?

Nem festek a természet után. Amikor a líceumba jártam, a barátaimmal együtt próbálkoztunk a plen air festéssel, de ez régen volt. Ma az fordul elő alkalmanként, hogy az agyamban lévő kép módosításához használok képeket, fotókat, főleg a helyes kompozíció megtalálásához. Nem olyan ritka a hozzáállásom. Chagall például mindent a saját képzeletéből vett. Ő a tökéletes példája annak a művésztípusnak, aki képes volt egy kis szobában végigfesteni az éle-

tét. Nem kellett elhagynia a házat, minden szükséges információ ott volt őbenne.

Az interjún kívül már érintettük ezt a témakört, most megkérdezem élesben is: van felelőssége a festőnek a társadalommal szemben?

Szerintem a művész elsősorban a saját műveiért felelős. Mert fizikai értelemben azokat hagyja maga után. De úgy gondolom, hogy hinnie is kell valamiben. Legalábbis félre kell tennie a nihilizmust. Ha dolgozunk, és hiszünk valamiben – bármiben –, akkor egészséges megoldást találunk a krízisekre. A festéssel a lelkünket is felemelhetjük.

De csak a sajátját tudja így felemelni a festő? Másét nem?

Alapvetően magamról beszéltem. De végül is más festők felemelték az én lelkemet, morálisabbá tettek, szóval talán a saját képeim is lehetnek ilyen hatással másra.

Kolozsváron voltál egyetemista. Az Ecsetgyár, a Plan B galéria és maga a város éppen akkor jelent meg hirtelen az európai kortárs művészeti térképen, amikor ott ta-

nultál. Ebből a felhajtasból mit érzékeltél?

Sokat. 2010-ben érkeztem Kolozsvárra, éppen a Fabrica de Pensule, vagyis az Ecsetgyár boomja idején. Tele volt a régi gyárpépület műtermekkel, galériákkal, és majdnem minden héten érdemes is volt kimenni oda. A barátaimmal úsztunk ebben a kulturális miliőben. Azt éreztük, hogy van konkurencia, de közben konstruktív is volt a közeg. Mindenki festeni akart, és oda akart jutni, arra a szintre. És nyitva is voltak az ajtók. Megmutatták, hogy „nézd meg, te is lehetsz művész, te is véghez vihetsz fontos dolgokat!” „Több lehetsz, mint egy hobbiművész!” Kiderült, hogy ebből meg lehet élni, és van is hova továbblépni. Az Ecsetgyár előtt nem volt semmi perspektíva a kolozsvári egyetemisták előtt. Az Ecsetgyár gyümölcseiből viszont mindenki ehetett, és egy időben nagyon finom volt a gyümölcse.

Kár érte... 2009-ben indult, de 2015-ben már majdnem véget is ért. Majdnem mindenki elköltözött a gyárból, és nem volt többet ez a szabadság és testvériség. Már nem nagyon tudtál kihez bemenni nézelődni. Felbomlott ez az egész-

séges organizmus. De ehhez hozzá kell tenni, hogy még mindig maradtak jó helyek a telepen belül. Mindenhova, ahova beköltöznek a művészek, ott megjelenik pár évvel később a kapitalizmus, és átalakítja a műtermeket irodaházzá vagy lakóházzá. Jön a beton, és túl drága lesz ott maradni. A művészek, akik már nem tudják többé megengedni maguknak, hogy ott éljenek, továbbállnak, a kapitalisták pedig mennek utánuk, és újra kinyomják a művészeket. Ez történt az Ecsetgyárban, és ez történik például most Bukarestben is, az Atelierele Malmaisonban.

Amikor a kolozsvári képzőművészeti életről beszélünk, akkor Magyarországán mindig az Ecsetgyár és a Plan B kerül szóba. Hova járatok még? A belvárosban nem is volt érdemes benn maradni?

Én úgy éreztem, hogy a fontos dolgok az Ecsetgyárban és a Bánffy-palotában, a Szépművészeti Múzeumban történtek. Az Ecsetgyárban gyulladt ki először a láng, de aztán a tűz kezdett terjedni a városban. Érzékelhetők voltak még kicsi mozgások, több artist-run

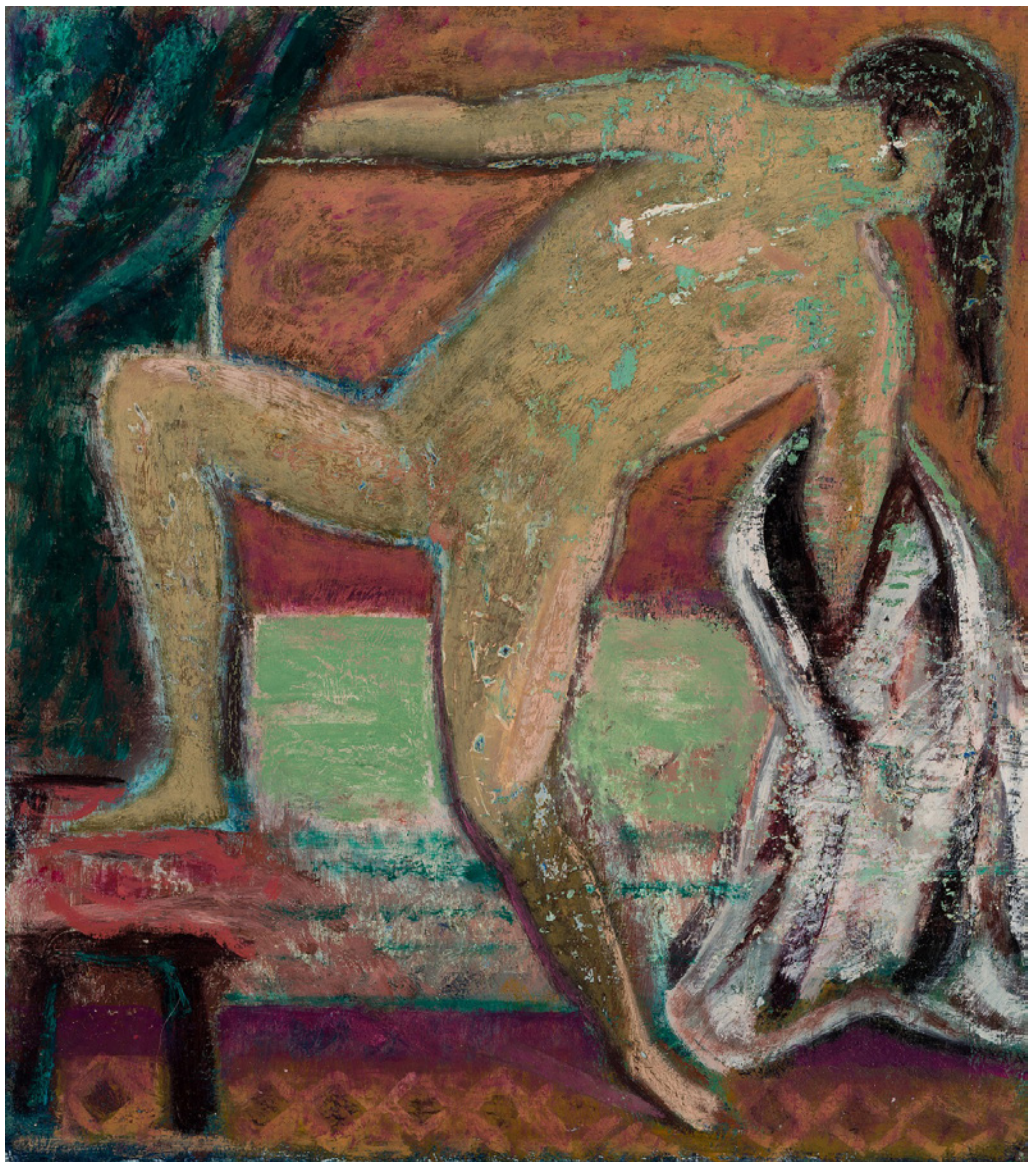
space is működött, ahol lehetett látni jó kiállításokat. Ezek közül én a MATCA nevű helyet tudom kiemelni.

Szerinted miért lehetnek olyan népszerűek a kolozsvári festők Nyugat-Európában? A leghíresebb Adrian Ghenie napraforgós festménye, amit több mint hárommillió fontért vettek meg Londonban, de Ghenie sikere tényleg csak a jéghegy csúcsa. Mi a titkuk?

Nem tudok biztosan válaszolni erre a kérdésre. Köze van a sikerhez a Ion Andreescu Akadémiának, vagyis a kolozsvári művészeti egyetemnek. Szerintem nem független a jelenség attól sem, hogy Románia éppen 2007-ben lépett be az Európai Unióba, és szükség lett egy központra, ahonnan terjedhet a kultúra. Ekkor jött az ecsetgyári boom. Azt hiszem azonban, hogy a legfontosabb az a multikulturális tér, amit Kolozsváron találsz.

A párhuzamos kultúrák rád is hatnak?

Igen, mert én románnak és magyaroknak is látom magam, meg er-

David Farcaș

Alvajáró, 2019

olaj, fatáblára kasírozott vászon, 35 × 30 cm

délyinek is. Ebben a levesben nőttem fel, és ez nekem jót is tett. Lehet, hogy ha egy művészvárosban, Berlinben vagy Párizsban nőttem volna fel, akkor máshoz kezdtem volna. Lehet, hogy nem is festenék.

És rá is tudsz mutatni a festményeiden olyan pontokra, ahol tetten érhető az erdélyiséged vagy éppen a multikulturalizmus? Vagy ez absztrakt formában van jelen a festészetedben?

Inkább absztrakt formában. Az, hogy erdélyi vagyok, jobbra tudat alatt hat rám. Viszont majdnem minden képemre kerül egy erdélyi épület: egy ház, egy templom, egy torony. A kompozíció érdekében helyezem oda őket, de az architekturális motívumokat önkéntelenül választom. Engem is tudat alatt vonzanak, és végül ezek lesznek a festmények igazán vonzó pontjai.

Figyeled, hogy mi történik a magyar művészeti életben?

A debreceni Messiások című kiállításra nagyon élesen emlékszem. Megrázott. Még mindig fel tudom idézni, hogy remegtem utána. Ak-

kor láttam először Francis Bacon-képeket, és egyáltalán: az volt az első nagyszabású kiállítás az életemben. De oda egész Európából, az egész világról érkeztek munkák. A budapesti szcénáról azt tudom, hogy erős a konceptuális vonal, de a festőkre nincs rálátásom. Általában csak átutazok Magyarországon.

Erdély viszont fontos számodra, és Erdély festészettörténetében aligha van jelentősebb hely, mint a szülővárosod. A klasszikus nagybányai művésztelep tagjai közül van olyan festő, aki igazán fontos neked? Például Ziffer Sándor festményeit hosszasan néztük együtt a múzeumban.

Mint alkotó egyikük festését sem tekintem kiindulópontnak. Amikor Nagybányáról beszélek, akkor az egész kolóniára gondolok. Az az igazán érdekes, hogy miként kerültek ők ide, ebbe a kicsi városba, ami volt száz éve Nagybánya. Ez furcsának, sőt mágiusnak tűnik nekem. Mert akárhova mehettek volna. Mi volt itt? Egy aranybánya és egy falu. Mindenki Franciaországba vágyott, és mégis ide jöttek.

Hogy látod, miként viszonyul Hollós Simon és Ziffer Sándor Nagybányája a mai városhoz?

Én romantikus szemüvegen keresztül látom Ziffer és Hollós Nagybányáját. Minden nagyon szép és idillikus, mindenki önzamos. De igazából tudom, hogy ez nem így volt. És tudom, hogy volt azóta két világháború. A régi Nagybánya már nem létezik, a kommunisták jól elvégezték a munkájukat. De megmaradtak a fák, és megmaradtak a hegyek. Nekem pedig elég, hogy tudom, hogy Ziffer megfestette ezeket a fákat; hogy Thorma megmászta azt a hegyet. És érzem a villanyban, hogy ezt látta Ziffer is, Hollós Simon is, Thorma is. Itt van valami, nem jöttek hiába ide. De ez már nem az a város, amit ők találtak itt. És félek, hogy húsz év múlva még inkább más lesz. Minden változik.

Ezek szerint a nagybányai festők tradíciójához sorolod magad.

Igen, az nagyon fontos nekem. Az egyik álmom, hogy a nagybányai festőiskola visszatérjen, és ennek integráns része lehessen. De ez tényleg csak egy romantikus elképzelés.

Hogy képzeled el ezt az iskolát? Ma is léteznek festőtáborok a városban. Azokból mi hiányzik?

Ezek az UAP, a Képzőművészek Szövetségének a kolóniái, és egy letűnt korból maradtak itt. Én azt szeretném, hogy azok a festők, akik Nagybányán születtek, de aztán Kolozsváron, Temesváron vagy Bukarestben találták meg a számításukat, ők jöjjenek haza. Ma már mindegy, hogy hol dolgozol. Nem kell Bukarestben vagy Budapesten élned, akárhol tudsz festeni. Lehet, hogy ez egy naiv álom, mégis tetszene nagyon, ha húsz jó festő összejönne itt. Bárkit szívesen látnánk, de azt hiszem, hogy igazából csak azok értik, hogy mit hagytak itt, akik Nagybányán születtek. Mindenkinben ég még valamennyi abból a tűzből, ami megvolt benne gyerekkorában. Ezt találhatnák itt meg újra. Úgy képelem, hogy egy csapat barát lennénk, egymás mellett dolgoznánk, egymást látogatnánk, és rendeznénk kettő-három kiállítást egy évben. Fontos, hogy ezeknek a festőknek itt is kell élniük, enniük, aludniuk, szeretkezniük. Csak akkor éreznék a hely szellemét. Ahogy költözől, az agyad, a mun-

kához való hozzáállásod is változik. Én például máshogy festek Bányán, mint Kolozsváron, mióta hazaköltöztem.

Mióta ez az álmod?

Nem olyan rég. Amikor Kolozsvárra mentem egyetemre, nem gondoltam volna, hogy haza fogok térni. Azt hittem, hogy Kolozsváron fogom leélni az életemet. De úgy éreztem az utolsó években, hogy Kolozsvár nem nekem való. Túl drága, és túl nagy a tömeg. És amikor visszajöttem, rájöttem, hogy nem is láttam azokat a szép dolgokat, amiket itt hagytam. De van egy kicsi problémám: nincs társam a semmittevésben. Márpedig a jó munkához az is szükséges, hogy néha ne csinálj semmi különöset. Kolozsváron két-három barátommal szoktunk járkalni a Szamos mentén, az erdőben, úsztunk, meséltünk egymásnak. Ez hiányzik. Nagybá-

nya tele van szép parkokkal, aztán ott vannak a hegyek, az Igriș, de egyedül nem olyan érdekes.

Sokan remélik Kolozsváron, hogy még visszatér az Ecsetgyár. Másképpen, más formában. Én is remélem, mert jól tett mindenkinek. De itt, Nagybányán is lehetne egy Ecsetgyár. Vagy egy „Cipőgyár”.

Vagy egy „Aranybánya”.

Az Apokrif tavaszi lapszámaiban Közép-Európa képzőművészetére tekintünk ki. A sorozatban a David Farcaș festészetéről szóló összeállítás előtt a Határeset címmel, 2022 telén Debrecenben megrendezett regionális kiállítást szemléztük, és Anna Hulačová cseh szobrászt mutattuk be. A fenti beszélgetésre 2024 januárjában, Nagybányán, a festő műtermében és a Ligetben került sor.

David Farcaș

A villa kertje, 2023

olaj, vászon, 200 × 150 cm

Otthon a hidegben

Papp Gréta, Lepecsételt szobák, Cser Könyvkiadó, Budapest, 2023

Papp Gréta debütőkötete „szobaciklusokba” rendezve dolgozza fel a gyermekkor élményeit. A feldolgozás nemcsak a poétikai eszközök használata általi újraírást jelenti, hanem a felnőtt (költő) pszichológiai értelemben vett elrendező, újrendező mechanizmusát is. Ugyanis a költőségre vagy szerzőségekre való reflektálás több ízben megjelenik a versekben (Zsebtitok, Keresztút, Rekurzió, hogy párat említsek). A szegénységgel és a veszteséggel való szembenézés tematikája fogja össze a kötetet, amit egyrészt a gyermekperspektíva ártatlansága, másrészt az időnként felbukkanó felnőtt reflektív tekintete ellenpontosz. Szabó Imola Julianna illusztrációi is a gyerekszemszögre építkeznek, a gyerekrajzszerű foltok, firkák pontosan kidolgozott grafikai elemekkel ötvöződnek.

Egy gyerekrajzból való kilépés és a „fekete-fehérré válás” révén a nyitóvers egyből az eltávolodás gesztusát fogalmazza meg: „szét-

feszítem a képkeretet / a szilánkokat félretolva, óvatosan lépek ki / a háttérből, mellőled és a gyerekek mellől [...] egy időre fekete-fehér leszek”. (Ráma) De még a következő versekben is a felnőtt kénytelen megszólalni, hiszen a legkorábbi emlékek felidézésére törekszik, olyan élmények rekonstruálására tesz kísérletet, mint a születés, a tejfogak hullása vagy az óvoda. „[E]mlékezni próbálok, / mikor tudtam mindezt elfelejteni” (Egyirányú) – a tényleges emlékeket a felnőtt szubjektum szavai pótolják. Fokozatosan bontakozik ki a gyermekszubjektumot körülvevő család többi tagja is, az Üresedésben Anya csak töredékesen jelenik meg, a Napszám almapakolásában is összemósódik az Én, Anya és a környezet, „kezünk puffadt, hűtött jonatán, / monoton szürcsöli az időt”. (Napszám)

Az utóbbi két versben ugyanakkor már feltűnik a kötetnek egy visszatérő nehézsége. Olyan – el-

hallgatással, egyes szavak, kifejezések elhagyásával keletkező – nyelvi alakzatok jönnek létre, amelyeknél az olvasónak az az érzése támad, hogy a többértelműsége, többletjelentésre való törekvés a visszájára fordul, ezen alakzatok nehezen érthetővé válnak, mondhatni, túlszerkesztettek. Természetesen ott van még kontextusként a kötet címe, illetve a gyereknyelv megidézésének lehetősége is, de talán szerencsésebb lett volna, ha csak egyféle jelentést tesz könnyen hozzáférhetővé. „[F]elismerni anyát a tányértükörben, / a habfürdő dombjai közt, / vagy egy szilánk csillogásában, / amikor lilul a mennyország”. (Üresedés) Ebben az esetben a *mennyország* értelmezési lehetőségei a későbbiekben is az olvasóra vannak bízva, a *Napszámban* pedig olyan, mintha egy szó kihúzása révén próbált volna egy másik jelentésre lehetőséget nyitni, így viszont a szóban forgó (harmadik) sor esetlenné vált: „almaillatú az arca, / hidegpiros és viaszos, / ha pusztít adok rá, lecsúszik.”

Meg kell említenem viszont, hogy az utóbbi vers a kötet egyik

legérzékletesebb verse, a gyereknyelv beemelése tette kísérlet a szöveg második felében sikeres. „[A]nya hajol az utolsó darabért. / ha a rekesz megtelik, hatmagasba hordja. / három éve járjuk a hűtőházat. / hárommagasba már nekem is megy”. Ebben a versben jelenik meg először a *hideg* is mint a kötet egyik központi motívuma. „[A]lmaillatú az arcom, / fogaink alatt ropog a hideg, / nagyokat harapunk egymásból” – írja Papp ugyanebben

a versben, ez a fajta metaforikus azonosítás szintén gyakran visszatér. Például a második, szakrafitást és vallást tematizáló ciklusban Apa alakja egy lesz Istenével, az *Örökfény* című versben a mondatok alanyai, Apa és Isten a változás révén mosódnak össze. „[M]inden perc lobban. / felismerem apát a lángok mögött. / elhiszem, hogy él az isten. / nagyot hasít a fába”. (Örökfény) A vers zárósora szintén kétértelmű, ahol

a szakrális és a profán is összemosódik, ezzel együtt beszélhet a szubjektum és az Apa-Isten is: az „istenem” mint türelmetlenségből fakadó felkiáltás és megszólítás egyszerre jelenik meg. „[N]agyot hasít a fába. / eldől a szentély, a sarokban táncolok. / menj egy kicsit arrébb, istenem”.

A világgal még csak most is merkedő gyerek nyelvi-fogalmi készlete egyre bővül, így egyre összetettebben tudja leírni az őt körülvevő világot. A vallás, a rítusok és szertartások nyelvezete, fogalomrendszere átszivárog a nem vallásos, hétköznapi élet szituációiba, illetve a gyerek még szándék nélkül imitál. Utóbbira példa az első ciklust lezáró és a másodikra készülő *Lépések*, ahol kifejezetten szellemes a szinte unott köszöntése más gyülekezeti tagoknak („dicsértessék ide, dicsértessék oda”), de a *Szent titkait* szubjektuma is annak a szorongásáról beszél, milyen nehéz utolérni a felnőtteket egy vallási közösség szokásainak elsajátításában. „[B]izonytalanul dűnnyögöm a miatyánkot / az orrom alatt, de csak a / a mindennapi kenyérünkig jutok, / nem fér a csöndbe

több”. Az Áldás gyerekperspektívája kifejezetten groteszk, a szubjektum szinte gyerekverset költ. Gyűjti az alliterációkat, asszociációkat, amit az ostyával kapcsolatban csak összegyűjthet, a tallér „sós, édes, illatos, / ropogós, rágós, ragadós, [...] kerek, krémes kakaós...”, amikor egyszer csak „borral, vérrel, énekkel” a szentmise véget ér, a „menjetelek békével” verszáradék mintegy felrázza az (unalmában?) eltöprengett szubjektumot. Anyát „mintha megbízták volna, / hogy értünk vezekeljen. harangszóra ébred, / hiszekegyre dagaszt / érte kong a déli harang”. (*Penitencia*) A *Láncolat* talán az adakozás gesztusa miatt kapott helyet ebben a fejezetben, ahol a pénztáros nagymamától kapott százasok végül *bolhavégi* kislánynál kötnek ki, aki a százaz zsömlével együtt viszi el. Nem világos azonban, hogy miért pont itt kapott helyet a kötetben, szorosabban vagy lazábban vallásos szövegek között. Igaz, a rögtön utána következő *Zsebtitok* sem kifejezetten vallásos témával vagy szimbólumkészlettel dolgozik, de a vers végén megjelenő biblikus fogalmazásmód megidézi

a keresztény hagyományt az önis-métlés és a kiemelt névmások révén. „[Ú]gy nézünk egymásra, / mint a cinkosok, / kezünk egy-szerre indul / a zsebe felé. / mert az ő zsebe vers és elázott / papír zsebkendő. / monoszkóp az ő zsebe”. Az „ő” nemcsak nyelvi ha-gyományhoz kapcsolódik, hanem mintegy fel is magasztalja az idős rokont (aki lehet nagyszülő, visz-szatérő szereplői ők a kötetnek). Ugyanez a nyelvi alakzat tér vissza az Életciklusokban: „hullám lesz ő a levél alatt”.

Tiszta szoba – a második ciklus címe nemcsak a szellemi megtisz-tulásra hivatkozik (azon túl, hogy megidézi a régi paraszti házak ki-emelt fontosságú, azonos nevű helyiségét), hanem az otthon érintetlenségére, ahogyan az megszentelődik a gyerek szem-szögén át. Az Örökfény, a Peniten-cia, a Zsebtitok és a Nagy levegő mind otthoni jeleneteket beszél-nek el, váltakozva a temp-lomiakkal, mintegy azonos jelen-tőségüként tűnik fel a kétféle tér. A Nagy levegő a halálra való felké-szülést tematizálja. Bár itt nincs kiemelve, de a monotematikus fe-jezetekből következtethetünk rá,

hogy a szubjektum itt is a gyerek, akkor is, ha „lírai ő”-ről van szó. A halál viszont a tisztasággal kerül közvetlen kapcsolatba: „mintha palackból szívna az öblítőillatot. [...] elképze-li, milyen lenne / egy levegőre nyugovóra térni, / ha netán élve temetik el”. A test repe-dése szuggesztív képzettársítás, utóbbi versben a nagy levegőtől a szubjektum „mellkasa reped”, a Hétpecsétben „reped a derék, ha nincs mit kihányni”, az Egyirányú-ban a „kiesett tejfogak repedései-re” próbál visszaemlékezni a be-szélő. Ezzel a test törekénysége, a szegénységnek és a szorongás-nak való kitettsége is visszatérő elemmé válik. A Keresztút a ciklus záróverse, ebben mintha a szub-jektum felnőne, de az együtt ágy-ba bújó család (*Felhőhasadás*), vagy hogy a gyerekek fejében va-cog az álom (*Tizedek*) a későbbi fejezetekben arra utalnak, hogy a kötet nem egy lineáris fel-növekedéstörténet, a narratíva minőségében reflektív, értékelő. A versírás több szövegben is meg-jelenik, ahogy olykor megszólal a felnőtt is. „[Gy]ónni csak az tud, aki vétkezett” – a *Keresztút* ehhez hasonló szentenciái már kissé el-

távolodnak a gyerek megszólalás-módjától, a vers záradékában is van egy, a vers záradékában is van egy újabb példa a „költőség” megjelenésére: „[M]iatiyánk a te atyád, / írhat sz neki verseket. / a templomban, a szobában, / a körúton vagy egy sarokban, / gondolattal, szóval, cselekedettel / és mulasztással a kereszt / ugyanolyan nehéz”. A felnőtt tekintete képes arra a megállapításra, hogy „a ruha múltheti, / a haj ápolatlan”, a Hétpecsétben a gyerek ártatlanságára külön hivatkozik Papp hasonló kontextusban, ahol „nem álmodunk drága festékről” „bámuljuk a mocskos falakat, / pislogással próbáljuk rejteni / a gyerekkor feltjait”. Az Örökségben, amely már a következő ciklus verse, „apa keze viaszos. / éjszakánként búrtort fest, / így nem kell álmodnia”. Az apa álmatlanságát, vagy hogy éjjel is kénytelen dolgozni, (talán gyertyafénynél, talán áram sincs) mint az apa igényét fogalmazza meg, „nem kell”, nem pedig mint szükséglet. Ez az ártatlanság az, amit egy pillanatra elveszt a beszélő a Keresztútban.

A Vendégszoba-ciklustól a gyerekkortól való távolodás, a család-

tagok öregedésével és halálával való szembenézéssel foglalkoznak a versek, még ha a már említett gyermektudat és ártatlanság fel is bukkan néha. Az öregség és halál-doklás a záróciklusban vannak aktívan jelen, előreutalás történik e ciklus végén. Az éjszaka, mint a hideg napszak, a kályha ürességének metaforája is, „anya parazsat húz az éjszakából” (*Salak*), az izzadás inkább tűnik láznak, betegségnek. Anya elfáradt, elnyűtt, „salak az éjszakában”. A 105 lehet házszám, ebben már az otthontól való távolodás jelenik meg, a *csillagok*-nak allegorikusan van csak értelme, Apa szitkozódásában, ahogyan próbálja a fűtést megjavítani. „a kazánból izzó átkok repkednek [...], megfojtanám a lángokat / megfojtanám az összes csillagot. / megfojtanám”. Az elfogyó mondatok a távolodás eszközeiként hatnak, a szubjektum a kertkapuból nézi Apát, a szegénységgel járó nehézségek közepette kell hátra hagynia a családját. Az utolsó ciklusban „legördül az utolsó kilowatt” (*Elfogy*) is. A ciklus címadása is erre a távolodásra utal, hogy a szubjektum vendég otthon. Azonban ez a távolodás nem feltétlenül

jár az elszakadás keserűségével, „nem zavar, / hogy egyre távolabb kerülök”, hangzik el az *Álmofogó* zárószoraiban, mikor a szubjektum Anyát szólítja meg. A transzcendenshez való viszony visszhangja a *Tejút*, a ciklus zárószövege, amely már az intézményesített vallás objektumain és rítusain kívül szólítja meg az istenit, amely ezúttal az elvesztett családtag(ok) alakjával mosódik össze. „[E]mlékszem, esténként tejkéek / foteledben ültél, te nagy medve, / előtted megterített asztal a család, / a csillagaid körberagyogtak, / ahogy most is, érzem, otthon vagy” – lehet egy antropomorf Isten is, aki a csillagkép-allegóriában jelenik meg, ám a „csillagaid”-ban benne van egy családtag kedveskedő „csillagom” megszólítása is. A *Tejút* a kötet egyik legjobban sikerült darabja, érzelmes és egyszerű.

„[K]ertünkbe költözött a temető” – a veszteség mindennapi életbe való beágyazódása, természetessé válása és a tapasztalattal való megbékélés hatja át a *Szabadulószo* verseit, „nagyapa mászóka, / apa híd anyához”. (*Család*) Élők és halottak egyszerre maradnak a szubjektum életének

részei. Mintha az éppen megjelenő növénysszimbolikán át a tavasz is megérkezne az előző ciklusok hidegsége után. A *Levélben* „a tavasz visszafagy”, a szubjektumot növényi tulajdonságokkal ruházzák fel, „zöldülő bőrömmön / erősödnek a gyökerek. / ingoványban cseperedek, / mint a lótoszvirág, / napról napra szebb lesznek”. A megnyugvás, a tapasztalattal bíró szubjektum körülményekhez való hozzáerősödése szépen jelenik meg a *Zivatarharcban*, de itt a vihar – ellentétben a *Felhőhasadással* – már nem rémisztő, még csak nem is valamilyen külső elem, hanem hozzánk hasonlatos, a szubjektum allegóriává szelídítette: „nincs szükség szavakra, / cseppek háborúznak helyettünk. [...] néhány ruhánkba ivódik, / elsüllyed a rétegek között, / keringőzik a vénákban, / és megállás nélkül ismétli / magát, mint mi a teraszon, / amikor veszekszünk”. A *Kiadó* vihara is antropomorfizálódik, tulajdonképpen „nálunk lakik”, „otthonosan mozog / a házban, letépi a tetőt, / ajtókat csapkod, / bevezeti az áramot, tévét néz”. A megszemélyesítés mint eszköz egyébként továbbgondo-

lásra készítet, csakúgy mint a *Tizedek* című vers esetén: ha a jelenségek, akár élettelen objektumok, cselekvők egy szövegben, akkor a dolgok nem „csak úgy” megtörténnek a szubjektummal, hanem valamilyen külső erő szándékának következményei. Nem a véletlen folyományai, hanem valaki vagy valami akarta azt, ami a szubjektummal megtörtént, legyen ez a szándék jó vagy rossz. Ez az akarás az, ami végül is értelmet adhat a szubjektumnak a világ kiszámíthatatlanságában. Tulajdoníthatunk ennek egy traumafeldolgozó jelleget is, ha a felnőtt tekintete reflektál az élményekre, illetve a megismerés révén a felnőtt újra a kezébe veszi az irányítást, ami a traumában tőle elvétellett. „[É]lősködik a hó, kiszívja a ház-

ból a meleget” – egy példa a *Tizedekből*.

Költészet gyerekcipőben – ugyanis hitelesen adja vissza a gyerek szemszögét, a gyereknyelv, a gyerek gondolkodása és világlátása hihetően tér vissza Papp Gréta első verseskötetében, és mégis költészetté válik a nyelvi találékonyság révén. „Gyerekcipő” mint negatívum ehhez képest arányaiban kevés van, mégis meg kell említenem: néhány esetben olyan helyeken és olyan dolgokat hallgat el a versek szubjektuma, amelyek a befogadást inkább nehezítik, mint hogy utat nyitnának további értelmezési lehetőségek felé. Mindezzel együtt jól sikerült vállalkozás, és kíváncsian várom „a kert végében születő új gyerekverseket”.

Sebők György

Éber delfinek és nadrag nélküli postások

Oláh Péter, a delfinek nem alszanak, FISZ, Budapest, 2023

Oláh Péter *a delfinek nem alszanak* című prózakötete hét egy-ségből áll, egységenként három-nyolc novellával, melyek egymás-tól függetlenül (is) élvezhetők. A történetek egymáshoz való vi-szonyát az olvasó nyomokban tudja csak felfejteni: mintha a szövegek indokolatlan csopor-tokba rendeződnének – mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy a kötet fejezetekre való tagolása fel sem tűnt első olvasásra. A po-loskák is emberek és a gázrózsa-hajú lány Bombit eszik című no-vellák esetében többé-kevésbé sikerrel jártam az összekapcsol-ható motívumok felfedezésében, máshol viszont csak nyomokban, némi erőltetéssel, de nem túl ma-gabiztosan.

Az egyes szám első, illetve egyes szám harmadik személyben elbeszélt szövegek sajátos atmo-szférát teremtenek, betekintést nyújtva a karakterek mindennapi

gondjaiba. Ritkán kapunk infor-mációt arról, hogy ezek a karak-terek milyen lények: emberek, ál-latok, esetleg tárgyak? Ha a látással kéne párhuzamba von-nom az olvasmányélményemet, azt mondanám, hogy az olvasás-sal járó vizualizáció csak a tör-ténet perifériáján valósul meg. A pont, ahová nézek, tele van fol-tokkal és kérdőjelekkel, a környe-zet viszont részletesen ábrázolt, de azt nem látom, mert nem oda nézek. A szereplők mivolta kétsé-s, nem lehet őket elképzelni. Egy kólásrekesz? Egy harcsa? Egy hajszárító? Egy szorongó vagy hallucináló ember? Ha nem az utóbbi, akkor honnan ismerik az emberi érzelmeket és problémá-kat? Hiányzik az identitás, amely-re reagál a környezet, és ami alap-ján a karakter reagál. Nincs referenciapont. Még az esemé-nyek, a dolgok jellege sem ad támpontot: kinek úszik cérname-

télt a szemében, kinek veri habverő a fejét, és kinek szokása csokoládéval bekenni a betont?

Közhelyes ellentmondással élve: egyedül a kiszámíthatatlanság kiszámítható. Bármiben bíznak, bármit várunk, sosem az lesz. A karakterek pocsolyává változnak, vagy virág nő a fejükön, megemésztik őket, teafilter helyett kismajom kacsint rájuk a bögréből. Ahogy megnyugszunk egy deklarált következtetés mellett, hogy amiről olvasunk, az például egy zsiráf, akkor valami elkezd nem stimmelni a felfedezésünkkel – egy zsiráf nem vezet autót, nem iszik teát. Nincsenek bizonyosságok, hanem csak *bármi* van. Aki hajlamos azonosulni az irodalmi karakterekkel, az azzal fog szembesülni, hogy megéli a részvétet, előnti a szívét valamiféle melegség egy-egy szerethető alak hatására, esetleg el is időzik mellettük egy buszmegállóban, odaképzeli magát, azonosul a Bombi-imádattal, majd vége szakad a fejezetnek, és vége szakad a részvételnek is. A szereplők ránk ugranak, zavarba ejtően ránk öntik minden tragédiájukat, tanúi leszünk a magányuknak, a kiszol-

gáltatottságuknak, majd leválnak rólunk, és elfelejtjük őket. Nincs történetük, ami megtartana mellettük. A történetek a pillanatban érvényesek, mint a poloska szava a *Baglyok sírnak a betonon* című novellában: „...nincsenek emlékei, mert a poloskák a jelenben mozognak”. (43) Hangsúlyos tapasztalat, hogy pár novella után az olvasó sem lepődik meg például az ereken tolakodó kukacokon vagy a fülbemászó teheneken, mert a szereplők természetesen mozognak ebben a világban. Az olvasó permanens szorongását a szereplőknek ez a kiszolgáltatottsága teszi lehetővé: ezzel megvalósul a műhöz való kapcsolódása. A bárminek való kitettség áldozatai ők, de mintha ezt a fenyegetettséget is megszokták volna már. Ami egyből kiderül, hogy a tárgyi világ határai meglehetősen átjárhatók, megdönthetők, valamint hogy a szereplők meg is szenvedik a fizikai tér instabil voltát.

Első olvasásra a kötet annyi motívumot és metaforát vonultat fel, hogy abban bízhatunk, második olvasásra ezek megfeythető logikai sorba rendeződnek majd, összeállnak a képek, kiderül, hogy

végig egy tészta érzéseit olvastuk, vagy egy rovar reflexióit, esetleg valamilyen gépezet táplálkozási szokásait; de ezzel alábecsülnénk a kötet kreativitását és fantáziáját. Nem ennyire klisés, nem bukkik bele a hagyományos metaforák már rég megfejtett sorába, és nem is akar létrehozni új, összefüggő rendszert. A szerző következetesen végigviszi ezt a szándékolt bizonytalanságot, és ha konkrét következtetésre jutunk is, hogy miről/kiről olvasunk, a következő bekezdésben megcáfol minket a szöveg. Néhány novella után világossá válik, hogy a koncepció és a tartalom viselkedését át kell adni a szűrrealitás mindent megengedő természetének.

A borítón az olvasóval zavarba ejtő szemkontaktust teremtő tehén egy szokatlanul kellemes jelenetben köszön vissza: „Ha idegesek körülöttem, akkor csak behunyor a szemem, áramszünet van, csend, nagyra nőtt tehén az étterem előtt. Két lábon jön be az étterembe, és megnyugtat mindenkit.” (58) Nem túlzás azt állítani, hogy ez az egyetlen mondat a szövegben, amely egyértelműen biztonságot áraszt. Nincs

szükségünk kontextusra, hogy megértsük, mi történik, tökéletesen ugyanazt jelenti előzmény és folytatás nélkül is. A delfinek a tehénnel nincsenek egy szövegben, egy térben, egy fejezetben, csak a borító leplezi le az átjárhatóságot. Ez az átjárhatóság a koncepcióra is érvényes: a szereplők nem ragaszkodnak a saját tárgyi világukhoz, nincs környezetbe ágyazottságuk (mint ahogy történetük sincs), így bátran kísérletezhetünk a felcserélhetőséggel: a cím, a *delfinek nem alszanak* – ami az egyik fejezet címe is – nyugodtan kicserélhető egy másikra. A szöveg tökéletesen működne azzal a címmel is, hogy *magyarázz a kengurunak* vagy *a borsók nemi élete* káros. A felcserélhetőség a szereplőkkel történetekre is ugyanúgy vonatkozik: az egyik fejezet narrátorának a férje lehetne akár egy másik fejezet narrátora is, egyszerűen nincsenek efféle kötöttségek.

Az élet sarkalatos kérdései – mint a szerelem vagy a halál – túl meghaladtak már, irrelevánsak a szereplők számára. Mindenki párkapcsolatban vagy házasságban él (természetesen boldogtalanul, beletörődötten vagy közömbösen), tehát látjuk a nyomait valamiféle összetartozásvágynak, de a meghatározhatatlan fajú és identitású lények az emberi magányosságon és idegenségen mennek keresztül, egymás viszonylatában is; a hétköznapi unalom vetekszik a test kiszolgáltatottságával. Nincs szerelem vagy szeretet, nincsenek gyengéd érzelmek, csak együtt létezés van. Ebből könnyű elmúlni is: „A legyek zsonganak, és látom, ahogy a férjemet egészen a lábfejéig elhordják. [...] Végre. Hazamehetek aludni”. (23)

A lineáris, kompakt történetekhez szokott olvasó végig ragaszkodik a normalitás viszonyaihoz – noha a remek, humoros és elragadó atmoszféra nagyon is marasztaló –, és az utolsó előtti novella a csótányról már majdnem alá is támasztja ennek a normalitásnak a visszaállítható kereteit. Egy hatalmas csótány a falu közepére esik, és a lakosok min-

dent megtesznek a gyógyulásáért, hogy mihamarább távozzon, és minden újra a régi legyen. Távozásával azt gondolhatnánk, ez volt a probléma végig. Ezért állt minden a feje tetejére, ezért szenvedtek annyit a szereplők, ezért volt mindenki olyan nyugtalan és tehetetlen, mert egy idegen test (a csótány köztudottan nem kívánt jelenléte) megzavarta a fizika törvényeit. De ezután (újra) kezdődik vagy inkább folytatódik – a *Tigris köldökében*-nel meg a ki-be táncoló vadállatpénisszel – a nyugtalanító élet, ami tulajdonképpen mégis csak így van jól. Ennek a zűrzavarnak nem ad semmilyen lezárást, sőt, még egyszer emlékeztet: nincs ebben az egészben semmi szokatlan, ezek a lények ilyen idegenek önmaguknak és egymásnak, ilyen kiszámíthatatlan, vígasztalan és képlékeny az életük. Az utolsó fejezet a legnagyobb fricska – amikor mindent el kell fogadnunk.

Összefoglalva tehát, a linearitásra és konkrétumra vonatkozó elvárásaink feleslegesek. A koncepcióra vonatkozó szabályok – fejezetek, címek – látszólagosak, következetlen tagolással tévesz-

tenek meg, megfosztva az olvasót az egyetlen biztos rendszertől, amelyet fel tud fedezni. Azzal együtt és annak ellenére, hogy ez a kötet a létezéshez kötődő összes szorongást képes mozgósítani,

stilisztikai tisztasága magabiztosan tartja közel az olvasót, mert egy átláthatatlan és izgalmas örvényben találjuk magunkat – amely örvény az utolsó sorokkal akaratunk ellenére lök ki magából.

Tóth Szabina

Egymás vállára ülnek a mondatok, ballonkabátot húznak, és verseskötetnek tettetik magukat

Székelyhidi Zsolt, *Jelenések*, Parnasszus Kiadó, Budapest, 2023

Székelyhidi Zsolt *Jelenések* című kötete egy novella, amely verses-könyvnek álcázza magát. Ezt érdeemes tisztázni, mielőtt még bármiféle értékítéletet hozunk a szöveg irodalmi értékével kapcsolatban. A történet egy szürreális útkeresést mutat be, amely egyszerűen folyik a tőlünk legtávolabb, a világmindenség végzetekor, és a hozzánk legközelebb, belső útkeresésünk képében. Alaphelyezte a költői én (pontosabban: narrátor) átlagosság és különlegesség közti tépelődése, konfliktusa pe-

dig egy belső kataklizma, amely fokozatosan szembesíti őt helyével és szerepével saját világában. Paolo Coelho és David Lynch találkozása. Jól festene egy tudományos-fantasztikus antológiában.

Jelenlegi formájában az első érzés, amely elfog a *Jelenések* olvasásakor, az ürességé: átvitt értelemben ugyanúgy, ahogy a szó legszorosabb értelmében. A kötetben rövid, alig pár szavanként tördelt, lélegzetnyi versek követik egymást, az oldalak pedig üresen tátonganak. Túl fehérek. Az olvasó

szinte megsajnálja a fákat, amelyeket azért kellett kivágni, hogy a *Jelenések* minden oldalának területe legalább kétharmadrészt póré fehér maradjon.

Például az ötödik oldalon összesen ennyi szöveget látunk:

„Tovább / gondolsz. / Félre nézel. Általam / hibázol. / Nem egyezünk. / Bennem / reménykedsz”.
(Bevezetés)

A következő oldalon mindössze a következő könyvszakasz címe látható, az ezt követő oldal pedig teljesen üres. *Many such cases*. Ránézünk a könyvön dolgozók listájára a címloldal előtt: lám-lám, a tördelés is Székelyhidi munkája. Habár a sortagolás költői, és nem tördelői reszort, gyanú ébred bennünk. Nem lehet-e az, hogy a szerző/tördelő szándékosan húzta-vonta-nyújtotta efféle holtterekkel a könyv hosszát csupán azért, hogy összejöjjön egy akkora, alig 140-es oldalszám, ami nagyjából megfelel egy kereskedelmi forgalomban kapható verseskötetének? – tesszük fel rosszindulatúan a kérdést.

A következőt viszont jóindulattal tesszük fel – de már magunknak: mekkora a szerzői (és

tördelői) önkifejezés, stílus azon mezsgyéje, amelybe a kritikusnak, ha nem is tilos, de legalábbis nem illendő beletrompfolnia? Ha Cormac McCarthy-t komoly recenzor nem vegzálja a vessző nélküli mondatok miatt, akkor fair-e Székelyhidi Zsoltot az egy-szavas sorok és a félmondatos oldalak miatt pellengérre állítani? Nem lehetne-e a *Jelenéseket* elfogadni akként, ami, és nem kívánni, hogy bárcsak prózáként lett volna ráncba szedve a narratíva?

Ennek az írásnak nem célja igazságot tenni ezen kérdésekben, csupán azt állítja: jelenlegi formájában Székelyhidi kötete túl sok felesleges befogadási akadályt, hivalkodó, ám cél nélküli stilisztikai elemet, vagyis (térjünk vissza a rosszindulathoz) *bullshit*et tartalmaz ahhoz, hogy szó nélkül el lehessen menni mellettük. Ha pedig a szerző aktívan akadályozza az olvasót műve befogadásában – akár tördelői egójával, akár a sorok önkényes, gyakran szavankénti megbontásával –, az már bőven a kritikusra tartozik.

Miután túltettük ezen magunkat, és elkezdhetünk a tartalomra, azaz a magát lírának tettető pró-

zára fókuszálni, végre megtalálhatjuk az értéket Székelyhidi írásában. No nem külön-külön a versekben, hanem abban, ahogy azok teljes képpé, történetté állnak össze. Egy-egy kiemelkedő, a kötet kontextusa nélkül is értelmezhető, átélhető verset ugyanis csak elvétve találunk a *Jelenések*-ben. Magukból az otthonukból kiemelt versekből nagyrészt hiányzik a szükséges lendület és katarzis, hogy sokáig megragadjanak az elmében. Akadnak azonban kivételek: a könyv felénél található A *hetedik harsonaszó* például váratlanul, szinte megdöbbentően hoz be olyan erős, emlékezetes képeket, amilyenekből néhányat a korábbi versekben is kibírtunk volna:

„a vénemberek, / akik imádták / magukat, mert / úgy érezték, / már eleget nyeltek, / és örültek mindennek, / amitől nem fúltak meg. / És a torkomban ülőt / keresték / önmagukban, / és hajtogatták, / hogy bennük / nagy-nagy templom / alakult, amiben / az átlagos küllemű / láda forog, benne / a stafírung, / eszcájkészlet, / és két garnitúra / ágynemű / a tisztaszobába”.

A fenti részletben is érdemes szóvá tenni a nevetségesen rövid sorhosszokat, amelyektől még ezen kiváló szakasz befogadása is olyannak érződik, mintha szavanként kapkodna levegőért az agyunk. Ha viszont kidobjuk az ablakon a tördelést, és prózaként próbáljuk befogadni a sorokat, akkor egy lázas, majdnem

profétai fókuszú kántálást kapunk, amely magában tartja a kísérteties feszültséget, nem enged ki szívéből azt a sorközökben.

Pedig fontos ez a feszültség a külső és belső világ, a mikro és a makro között a *Jelenések*-ben. A lírai én pszichéjének ellentétes falain egymással néznek farkasszemet az apró, emberi kétségek, és a biblikus, isteni kinyilatkoztatások. Az én egyszerre keresi saját átlagosságában a különbséget, valamint az apokalipszis egyszerűségében a mindennapit, ezzel kohézióba kalapácsolva, jin-jangként összekötve a két világot.

A kötet vége felé található *Öröm a mennyben* című versben már szép, logikus szintézisét kapjuk a kis lélek nagy kataklizmájának:

„Te, aki / megnagyítottál, / világossá tettél, / az eget bennem / a fejem búbjáig / toltad, / és nyelvem / templomára / akkora ajtót / szereltél, / hogy hétszer / beférjek rajta. / Bízol bennem, / hát emelj fel / legalább / saját / magamig!”

A kevés efféle tetőponttól eltekintve a legtöbb vers funkciója a kötetben belül a feszültség fokozása, a dráma bonyolítása, a Székelyhidi által felépített, megkapó világ bemutatása. Ezen költemények többsége miatt lesz igazán prózai, jelenlegi formájából kilógó a *Jelenések*. Ezért érezzük úgy, hogy a szöveg folyamatosan panaszkodik amiatt, hogy könyvnek kell lennie, és minden sarkon, minden fordultnál közli, hogy jobban érezné magát kötetlenebb, kevésbé papírpazarló formátumban.

A könyv megjelenése mellett ejtsünk szót a *Jelenések* könyvéről is, tehát a kötet bibliai DNS-éről. Székelyhidi ügyesen mutatványozik az utalásokkal, áthallásokkal, amelyek nem túlságosan ájtato-

sak, szájbarágóságak, mint több hasonszórú projekt esetében. A könyv első harmadában szinte elvétve találni nyílt bibliai utalást, és később is karnyújtásnyi távolságban maradnak a képek. Sosem válnak túl nehézkesé, vagy erőltetetté.

Kevésbé lehet elhelyezni viszont a minden verscímhez tartozó, „(Jel 18,11-20)” formátumban beszúrt idézeteket. Székelyhidi egy-egy költemény mellé több, egyes esetekben akár tíz sort is hivatkozik a Bibliából – mi célból? Érthető, hogy az adott vers ezeknek a soroknak parafrázisa, továbbgondolása, de a leíratlan idézetek fokozzák a póre papírok által nyújtott hiányérzetet. Vagy talán párhuzamosan kellene olvasnunk a *Jelenéseket* a *Jelenések* könyvével, hogy valóban kijöjjön 140 oldalnyi hossz? Nem lett volna intellektuális izgalmasabb a játék, ha a szerző nem hivatkozza le minden egyes gondolatát? Vagy csak egyszerűen hagyjuk figyelmen kívül ezeket a hivatkozásokat, és koncentráljunk az itteni szövegre? Itt olyan, magukhoz a szövegekhez nem a legszerveesebben kapcsolódó kérdésekről van szó, amelyeket

a szerző biztosan el tudna magyarázni – viszont üdvösebb lett volna, ha ezt a könyv lapjain teszi meg. Vagy az is lehet, hogy csak házi feladatot kaptunk tőle, meghatározatlan leadási idővel. Majd az ítéletnapon osztályozza.

Megéri-e hát a *Jelenések* a beléfectetett energiát, fejkavargatást, frusztrációt? Tolerancia-szintünk változhat, de egy óvatos „igen”-t megengedhetünk Szé-

kelyhidi utazásának koponyája körül, a világ végén. A *Jelenések* formai modorosságai és identitásproblémái alatt egy sámáni erővel dübörgő, megkapó mű az egyedüllétről, az útkeresésről és a megváltásról, amely türelmesen, rétegről rétegre fejt meg magát. Egy más vállára ülnek a mondatok, ballonkabátot húznak, és verses-kötetnek tettetik magukat: pedig meztelenül is szépek lennének.

Mohos Máté

Tiszta szívvel

Murányi Gábor, Szövedékek. 50 év, 50 írás József Attiláról, Kronosz Kiadó, Pécs, 2022

Murányi Gábor kötetéről írva nem tudok elmentni amellett a frazeológia mellett, amellyel a szerző saját munkásságát jellemezni szokta. Magát *krónikás*nak, kötetait *krónikának* nevezi, egyes írásait pedig a *szövedék* szóval jelöli. Utóbbi a szöveg becéző formájának is tekinthető, és így a krónikával együtt az öniróniával párosuló szerénység kifejezése. De a választott téma felől megközelítve a

szövedék utalhat a vizsgált anyag kuszaságára, a kutatói logikával szembeni ellenállására is, hasonlóan ahhoz, ahogyan József Attila *Eszmélet* című versének hetedik szakaszában beszél a törvény mindig fölfeslő szövedékéről. Murányi Gábort az újságírói titulus mellett én inkább sajtó- és irodalomtörténésznek, mint krónikásnak nevezném, aki rövid terjedelmű tanulmányaiban adja közre

kutatásai eredményeit, azonban az anyag természetéből (és talán saját alkatából) következően nem rendszerez és ír ezekből monográfiát, hanem így, töredékes formában teszi közzé egy-egy lehetséges monográfia fragmentumait. Az apró írásokból összeálló kötetegészek, különösen *A sajtó szövedéke* akár tanulmányválogatás is lehetne, melyben a 20. századi magyar sajtó, azon belül is a Magyar Nemzet története bontakozik ki. Egyedül az írások műfaji sokszínűsége támaszt akadályt az elnevezés elé.

Legújabb könyve, az elmúlt ötven évben József Attiláról született száz írásából félszázat tartalmazó *Szövedékek* esetében a műfaji keveredés a megelőző kötetekénél is nagyobb: cikkek, ismertetések, bírálatok, szemlék, tanulmányok, interjúk és egy szövegközlés is bekerült a válogatásba. Lineárisan haladva a könyvben, azaz az eredeti szerzői intenció szerint időrendben olvasva az írásokat, a tematikai-műfaji sokszínűség ellenére sem csoportosítva őket vagy tallózva közöttük, a József Attila-recepció elmúlt csaknem fél évszázadának

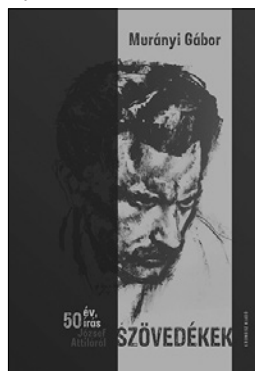
epizódokban felidézett története tárul fel. A történet azonban nem teljes: a szerző figyelme, érdeklődési köre és talán terjedelmi megkötések is behatárolták a lehetőségeket, így az általa javasolt „töredékes krónika” elnevezés találó meghatározása lehet a kötetnek. Felkészültsége és a költő iránti elkötelezettsége azonban ellensúlyozza a hiányokat, és nemegyszer láttatni engedi az önmagát krónikásként definiáló szerzőben a kutatót, aki egykor sajtó alá rendezője és jegyzetelője volt Szántó Judit azóta több kiadást is megért naplójának és visszaemlékezésének. A tematikai csoportosításból levonható a konzekvencia, hogy az aktualitások széljegyzetelésén túl, melyet a kötet célkitűzésének tart, egyéb motiváció is mozgatta. Érdeklődésének homlokterében a szövegközlések, a versek adaptációi, a költőről szóló könyvek, tanulmányok, kortársi visszaemlékezések állnak, célja a belőlük kibontakozó József Attila-kép bemutatása és szükség esetén tényeken alapuló kiigazítása, bírálata. Mindez Murányi Gábort a pusztá krónikás szerepéből a József Attila-recep-

ció kritikusává emeli – ahogy ezt Tverdota György is találóan megállapította a könyv írók boltjabeli bemutatóján.

A *Szövedékek* egyik legfontosabb szövegcsoportjának a József Attila kortársaival foglalkozó írásokat tartom. Közülük elsőként említtem meg a Cserépfalvi Imrével és a Kulcsár Istvánnal készített interjúkat. Cserépfalvi Imre, a *Nagyon fáj* című kötetnek és kezdetben a *Szép Szónak* a kiadója a költő halála után jelentős szerepet vállalt az életmű kiadásában, népszerűsítésében, elévülhetetlen érdemeket szerezve a József Attila-kultusz (ki)alakításában. Nála jelent meg Németh Andor gondozásában a költő verseinek és válogatott írásainak első posztumusz gyűjteményes kötete, József Jolánnak a költőről szóló regényes életrajza, vagy a beszélgetésben nem említett, szintén Németh Andor nevét fémjelző, első József Attila-monográfia. Az 1940-es évek végén a Révai József intézkedésére felszámolt kiadó tulajdonosa, évekig állás nélkül maradván, méhészkedéssel kezdett foglalkozni, majd 1955-től 1963-as elbocsátásáig a Corvina

Könyvkiadó vezetője lett. Az interjú apropójaként szolgáló *Egy könyvkiadó feljegyzései* című memoárjának első kötetében József Attilának két fejezetet is szentelt. A másik interjúalany, Dr. Kulcsár

István pszichológus 1926 és 1928 között ismerkedett meg József Attilával, az 1930-as években rendszeresen vendégül látta a költőt. Ismerteti József Attila *Öngyilkosság?* című önvallomásának keletkezését, melynek megírására maga kérte fel a költőt a Székely Bélával közösen szerkesztett *Emberismeret* című individuálpсихológiai lap tematikus különszáma számára. Elmondása szerint szakmai megfontolásból ő ajánlotta József Attila figyelmébe Gyömrői Editet, akit akkor kitűnő analitikusnak tartott. A beszélgetés egyik érdekes momentuma, amikor Kulcsár, Murányi kérdésre válaszolva, felidézi a *Lebukott* című vers miatt indult hatósági eljárást, mely során a költővel

mindketten bíróság elé álltak, de míg őt felmentették, József Attilát pénzbüntetésre ítélték. Ezek szerint, míg a költő a bíróság előtt tagadta, hogy ő írta volna az inkriminált verset, Kulcsár nem emlíkszik biztosan, hogy a műnek az ő írógépén készült és a rendőrség által lefoglalt változatán szerepelt-e József Attila neve, vagy sem. Ha az utóbbi eset állt fenn – állítja Murányi Gábor János Lajosnak adott interjújában (*Litera Podcast*, 2023. február 9.) –, feltételezhető, hogy a költőt maga Kulcsár István buktatta le a nyomozás során.

Murányi Gábornak József Attila kortársairól rajzolt képei, memoárjaik ismertetései, értelmezései erős forráskritikai beállítottságuk miatt lehetnek vonzóak. A visszaemlékezések elemzése során folyamatosan működtette azokat a kérdéseket, mint hogy milyen viszonyban állt az adott szerző József Attilával és közvetlen környezetével, illetve milyen érdekek mozgatták munkája megírásában. Ezek a körülmények sok esetben tartalmilag alátámasztják, befolyásolják a memoárokban foglaltakat, és részben meg is

magyarázzák azokat az okokat, melyek igazolt tévedéseik, ferdtételeik mögött meghúzódnak. Az emlékezés hitelességének ellenőrzésére Murányi segítségül hívja a korabeli forrásokat, az ezeket elemző szakirodalmat, legsűrűbben Valachi Anna és Tverdota György munkáit, ez irányú tájékozódása pedig naprakésznek mondható. Elemzései, mint a József Jolán József Attila *élete*, valamint *A város peremén* című köteteiről, vagy az előbbi „ellenmemoárjának” szánt Bányai László-féle *Négyszemközt József Attilával* című könyvről szólók, bár a '90-es években készültek, ma is helytálló képet adnak a visszaemlékezések forráskritikai megbízhatóságáról vagy épp megbízhatatlanságáról. Jó volt olvasni a Bányai-kötetről szóló bírálatban Sibelka-Perleberg Artur korabeli vonatkozó paródiájának részleteit, akinek munkásságáról *A múlt szövedéke* és *A sajtó szövedéke* című kötetekben is találunk adalékokat. A József Attila kortársairól szóló írások közül kiemelném még a Horger Antalról írt rövid tanulmányt, valamint a költőnek a sokak számára talán

kevésbé ismert Sólyom Janka színésznővel való kapcsolatáról szóló fejezetet.

Külön csoportot lehetne alkotni a *Szövedékek*ben a József Attila-filológia alakulásáról tájékoztató írásokból. Recenziók szerepelnek a Stoll Béla által sajtó alá rendezett József Attila összes verseinek 1984-ben megjelent kritikai kiadásáról, a Bokor László és Tverdota György által szerkesztett *Kortársak József Attiláról* című háromkötetes munkáról, vagy Szabolcsi Miklós nagymonográfiájának befejező kötetéről, a *Kész a leltárról*. Murányi Gábor írásain keresztül viszonylag jól nyomon követhető a költő pszichoanalitikus szövegeinek napvilágra kerülése. 1988-ban interjút készített a költő prózai írásainak kiadásán dolgozó Horváth Ivánnal és Tverdota Györggyel, később szabadvers jellegű recenziót írt a *Szabad-ötletek jegyzékéről*, 2008-ban pedig az Aczél György-hagyatékából előkerült *Neurotikus spekulációk* című fogalmazvány megjelenésének ürügyén foglalta össze a szövegek kiadását hátráltató körülményeket. A lappangó kéziratok előkerülésének törté-

nete mellett a József Attila-filológia számára fontos tanulságokkal szolgálhat egy-egy nem hiteles dokumentum felbukkanása is. Murányi Gábor alapos cikkben tárgyalja a 2021-ben felfedezett *Edit* című „verskézirat” eredetisége körül kialakult vitát, és plasztikusan foglalja össze Gyömrői Edit és József Attila viszonyát.

Murányi Gábor fő kutatási iránya, mint *A sajtó szövedéke* című gyűjteménye előszavában nyilatkozva, a sajtó és a hatalom viszonya a 20. században. Ez az irány a *Szövedékek* bizonyos írásain keresztül is megmutatkozik, olykor kicserélve az ellentétpár első tagját József Attilára. Külön mikrotanulmányok elevenítik fel a költő két talán legfontosabb szellemi műhelyeként szolgáló orgánum történetének epizódjait. A Toll bemutatásánál Murányi hangsúlyozza a lap szándékoltan provokatív jellegét, amely leginkább a vitakultúra ápolása jegyében mutatkozott meg, továbbá az ebből következő, a közlési elveiben megmutatkozó szabadosságát, aminek folyamányaként élesebb hangvételi írások is napvilágot láthattak benne. Az Ady-kultusz-

ról kezdeményezett ankét mellett röviden megemlékezik József Attila Babits Mihály *Az istenek halnak, az ember él* című kötetéről írt tárgyi-kritikai tanulmányának előzményeiről és hatásáról is, azonban a lap bemutatása túlnő a költő egy pályaszakasza felelevenítésének szándékán. Egy későbbi, 2017-es írásában röviden összefoglalja a Szép Szó történetét is, ismertetve társadalmi-politikai küldetését, célját, beállítottságát, és József Attila költői működésében vitathatatlan szerepvállalása mellett számba veszi a folyóirat három és fél éves fennállásának három tematikus (dupla)számát. Mint legtöbb írása a kötetben, ez is „alkalminak” tekinthető: 2017 közepén váltak elérhetővé az *Arcanum Adatbázisban* a Szép Szó évfolyamai. Az eseménynek azonban sajtótörténeti jelentőséget ad a folyóirat utóélete, 1939-es betiltásától és sikertelen újraindításától kezdve a rendszerváltásig tartó elhallgattatásáig, korlátozásáig. Ide kapcsolódik Murányinak *Az átértelmezésig és tovább* című cikke, melyben a József Attila életművének kisajátítására tett

különféle kísérleteket foglalja össze a szerző. Kiemelt figyelmet fordít a József Attila születésének 75. évfordulójára rendezett ünnepség körülményeinek számbavételére, elemzi Aczél György beszédét. Kultúrpolitikai vetületükből adódóan ide kapcsolhatók a budapesti Kossuth téri József Attila-szobor áthelyezése körül kialakult botrányra reflektáló cikkei. Marton László *A Dunánál* című, 1980 decemberében felavatott emlékművének áthelyezése alkalmat adott a szerzőnek, hogy *Mű, emlék, védelem* című írásában összefoglalja József Attila Balatonszárszón felállított első szobrának történetét, és írása végén egy összesítő táblázatban számba vegye az országban fellelhető többi emlékművet is.

Murányi Gábor vegyes írásokból, leginkább kultúrtörténeti és tudománytörténeti fragmentumokból felépülő könyvében József Attila emléke ápolásának elmúlt ötven éve és jelene bontakozik ki. Olvasása során végig az volt a benyomásom, hogy a szerző elsősorban a pályájuk elején járó kutatókat, filológusaspiránsokat akarta megszólítani. A kis

terjedelmű szövegekből, szövedé-
kekből felépülő kötet egyszerre
könnyű és tartalmas olvasmány,

iránytűként is szolgálhat a József
Attila-irodalomban eligazodni vá-
gyók számára.

Török Sándor Mátyás

David Farcaș

Cím nélkül, 2023

olaj, vászon, 45 × 35 cm

E számunk szerzői

Ádám Gergő (1988) content manager, Budapest • **Ambrus Máté** (1994) történész, tanár, költő, Budapest • **Borsik Miklós** (1986) költő, szerkesztő, kötete: Átoknaptár (Jelenkor, 2020), Budapest • **Csató Anita** (1991) költő, Eger • **David Farcaș** (1990) festőművész, Nagybánya–Kolozsvár • **Gerőcs Péter** (1985) író, legutóbbi kötete: Werkfilm (Kalligram, 2022), Budapest • **Horváth Imre Olivér** (1991) költő, tanársegéd, legutóbbi kötete: Nem szimpátia (FISZ, 2016), Debrecen • **Mohos Máté** (1995) újságíró, Budapest • **Pozsgai Anna Flóra** (2000) bölcsész, Budapest • **Schön Károly** (1991) idősgondozó, Szombathely • **Sebők György** (1992) költő, zenész, terapeuta, kötete: Az éggel egyenlővé (Magyar Napló Kiadó, 2022), Eger • **Szirmai Panni** (1988) kutató, író, műfordító, jelenleg első kötetén dolgozik, Budapest • **Tóth Szabina** (1993) muzeológus (PIM), Budapest • **Török Sándor Mátyás** (1988) irodalomtörténész, muzeológus (PIM), Budapest • **Veress Dániel** (1988) szerkesztő (Apokrif), Debrecen–Budapest

ISSN 2060-3207

24001>

9 772060 320701

Ára: 500 Ft